

Opbouw

Tot opbouw van het gereformeerde leven

Benne Holwerda, Leersum

Paars: de opkomst van een christelijke politiek

Ze zijn eruit. Vier wijze mannen hebben na rijp beraad achter goeddeels gesloten deuren een paars kabinet in elkaar geplakt. En terwijl zij daarmee bezig waren, ontspan zich in de kolommen van dit blad een discussie over wat nu christelijke politiek mag heten, als een merkwaardig grote pot mosterd die ergens bij het toetje op tafel verschijnt. Als u dit leest zal het paarse kabinet er wel zijn. Voor het eerst sinds heel lang heeft dat kleine christelijke landje bij de zee een regering die zichzelf niet meer christelijk noemt. En die ook niet christelijk is. Maar dat komt zo. Allereerst dat regeerakkoord. Opvallend waren de drie punten die in de afgelopen weken als eerste de media haalden: bezuinigingen op het hoger onderwijs, bezuinigingen in de zorgsector en aanpassingen in de sociale zekerheid. Dat is een veelzeggend rijtje. Heel toevallig zijn het de sectoren die het de laatste jaren toch al zwaar te verduren hadden.

Groei

De oorzaak daarvan is eerder economisch dan politiek van aard en heeft alles te maken met economische groei. Sinds de industriële revolutie groeit de economie in het westen. Altijd uitgedrukt in procenten, waarmee eigenlijk wordt gemaskeerd dat groei de neiging heeft steeds sneller te gaan. Het hele politieke bedrijf in het westen (en in het voormalige Oostblok) draait om die economische groei. Groei die door christenen eigenlijk altijd beschouwd is als een Godsgeschenk en die ook direct in verband werd gebracht met het cultuurmandaat: onderwerp de aarde enzovoort. Bij dat onderwerpen heeft de westerse mensheid echter altijd de makkelijkste weg gekozen: die van verhoging van de produktiviteit. Dat werkt heel simpel. Neem een fabriek met tien mede-

werkers die samen elke week tien tafels maken. Die fabriek moet groeien (want alle fabrieken groeien) en gaat daarom elke week twintig tafels maken. Nog steeds met tien mensen. Dat kan alleen als een deel van het werk wordt gemechaniseerd (zaag- en schaaftmachines) en geautomatiseerd (boekhouding). Maar die tien medewerkers zijn ook niet gek. Zij zien dat hun produktiviteit is toegenomen en willen meer loon. Tegelijk gaat de prijs van tafels omhoog. Alle fabrieken zijn namelijk meer tafels gaan produceren, waardoor er een overschot is ontstaan. Er gebeuren dus twee dingen: arbeid wordt duurder en spullen goedkoper. Dat verschijnsel is heel extreem in onze samenleving te zien. Een goede computer kost nog maar 1000 gulden, maar een man achter die computer kost 200 gulden per uur. In de produktiesector is dat niet zo'n probleem. Als steeds meer dure arbeid wordt verricht door goedkope machines, blijft het zaakje wel zo'n beetje in evenwicht. Maar in sectoren waar niets te automatiseren valt, gaat het mis. In de zorgsector bijvoorbeeld. Dan heet het in de politiek dat de zorgsector duur is geworden, maar dat is onzin. De waarheid is dat de economie de zorgsector uit de markt heeft geprijsd. Een overheid die gaat bezuinigen op de zorgsector, zegt daarmee dus eigenlijk dat zij economische groei belangrijker vindt dan zorg. Hetzelfde verhaal geldt voor onderwijs en ontwikkelingswerk. Economische groei is dwingend. Die dwangmatigheid, die het hele noordelijk halfrond in haar greep houdt, blijkt uit het feit dat niemand, geen land en geen werelddeel, het aandurft om de groei een halt toe te roepen. Ook niet als het milieu eraan onderdoort, ook niet als de ontwikkelingslanden steeds verder achterop raken en zelfs niet als de

rijke samenlevingen door hun eigen groei intern worden uitgehold.

Versimpeling

En nu dus die christelijke politiek. Bij christelijke politiek denkt iedereen aan abortus, euthanasie en tolerantie tegenover vreemde godsdiensten en niet of nauwelijks aan macro-economie. Maar eigenlijk is dat een kwalijke versimpeling van wat christelijke politiek zou moeten zijn. De bijbel is over weinig twintigste-eeuwse vraagstukken zo duidelijk als juist over de economische. De wetten van het Oude Testament waren duidelijk gericht tegen uitbuiting en scheefgroei. Mooie voorbeelden zijn het sabbatsjaar en het verbod op rente. Die economische wetten hebben steeds een politieke en een geestelijke dimensie: ze waren heilzaam voor de samenleving en bepaalden de mensen erbij dat de vooruitgang niet hun god mocht worden.

Oppositie

Het is opvallend hoe frontaal de paarse coalitie tegen de problemen aanloopt die direct worden veroorzaakt door de heersende economische orde. En zolang die niet verandert, kan een regeerakkoord, hoe breed gedragen ook, nooit méér zijn dan een doekje voor het bloeden. Het grondprobleem is dat de economie ten diepste onrechtvaardig en on-christelijk in elkaar zit. Tegen die achtergrond is het een winstpunt dat alle christelijke partijen in de oppositie zijn beland. Misschien is dit het moment voor bezinning over de grondlijnen van de echte christelijke politiek. Een radicaal-gelovige politiek waarin het gouden kalf van de economische groei van zijn voetstuk wordt gehaald.

in dit nummer

303 K.B. Holwerda, **Terugblik op Exodus** 304 L.F. Venderbos, Rijswijk **Hebben de kerken invloed op het Ned. Ger. Seminarie?** 305 H. de Jong, **Een teveel aan verboden schaad** 308 H. Algra, **Wat denk je dat dat allemaal kost?** 309 D. Holwerda, **Twee vergelijkbare exegetische problemen** 311 P.J. van Kampen, **Als vervolging komt**

38e jaargang - nr. 17 - 26 augustus 1994

Veertiendaagse uitgave van de gereformeerde persvereniging opbouw

Redactie

Drs. H. Algra
Ds. J. Bouma
T. Hoekstra
Drs. H. de Jong
Drs. P.J. van Kampen
Mr.dr. J. Meulink
Ds. K. Muller
Ds. W. Smouter
M.J.F. van der Wal
J. Westerkamp-Stegeman

Adres van de redactie

Ds. K. Muller,
Oude Veenscheiding 15,
8446 LC Heerenveen.
Telefoon: 05130-20476
Telefax: idem.

Alle kopij dient uiterlijk dinsdags, in de week voorafgaande aan de week waarin Opbouw zal verschijnen, bij de redactie binnen te zijn.

Kerknieuws/Onder andere(n)

M.J.F. van der Wal,
Brugakker 60-17,
3704 RA Zeist.
Tel. 03404-61525.

Abonnementen en ledenadministratie

M. van Veelen-Vreugdenhil
Administratie Opbouw
Hunze 16
2911 EH Nieuwerkerk aan den IJssel
Tel. 01803-20205.
Gironummer 404945 t.n.v.
Geref. Persvereniging Opbouw.

Lidmaatschap Persvereniging

Aanmelding door overschrijving van min. f 25,- contributie op bovenstaand gironummer.

Abonnementen

Het aanvragen of opzeggen van abonnementen uitsluitend bij de administratie. Abonnementen kunnen ieder moment ingaan, doch slechts per 31 december eindigen. Opzeggen uiterlijk tot 15 november.

Abonnementsprijs

Bij vooruitbetaling te voldoen.
f 65,- per jaar of f 36,- per half jaar.
Voor studenten f 52,- per jaar.
Buitenland f 92,- per jaar of
f 104,- per luchtpost. Chequekosten
buitenland: f 15,-.

Advertenties

Tarief: 60 ct. per mm. bij 45 mm. breed (excl. 17,5% BTW).
Advertenties inzenden tot woensdag 8.30 uur, anderhalve week vóór verschijningsdatum. Familieberichten uiterlijk vrijdagmorgen, in de week voor verschijning. Advertenties en familieberichten rechtstreeks naar Nedag, t.a.v. het bedrijfsbureau.

Technische realisatie

Nedag Grafisch bedrijf b.v.,
postbus 208, 3770 AE Barneveld,
tel. 03420-10760, fax 03420-92542.

Druk

'Steenbergen', Zeist.

Bij het afscheid van redakteur drs. H. de Jong

De laatste jaren heeft ds. De Jong al een paar keer te kennen gegeven het redakteurschap van ons blad te willen beëindigen. Tot nu toe hebben het bestuur van de persvereniging en de redactie hem van dit voornemen kunnen afhouden, om de simpele reden dat we De Jong als voornaamste schrijver van ons blad slechts node kunnen missen. Vele jaren lang heeft hij de kolommen van ons blad gevuld, zowel de voorpagina met zijn zo geheel eigen Schriftoverdenkingen, als de kerkelijke pagina. Dat was, wat wij noemen, zijn pagina en hij bestreek een breed terrein. Hij legde zich niet zo gauw beperkingen op. Het was niet zijn bedoeling zijn deskundigheid te tonen, maar om vragen te stellen en onderwerpen bespreekbaar te maken. En hij probeerde daarbij bijbelse antwoorden te geven.

Hij maakte het zijn lezers bepaald niet altijd gemakkelijk. Streek hen wel eens tegen de haren in, maar dat deed hij om hen op te scherpen, niet om hen te irriteren, al kwam dat gezien de reacties niet altijd even goed over. Een paar maanden voor de vakantie stond zijn besluit om per 1 september a.s. terug te treden vast. Naast de gemeente van Zeist en de Theologische Studiebegeleiding werd het redakteurschap van Opbouw een te zware klus. Het bestuur en de redactie respecteren zijn besluit en kijken met dankbaarheid terug op zijn journalistieke arbeid, waarvan velen de vruchten met vreugde hebben geplukt. Ds. De Jong, van harte bedankt! En de kolommen van Opbouw blijven voor u openstaan!

Bestuur en redactie Opbouw

Kalender

van Ned. Geref. bijeenkomsten van meer dan plaatselijk belang.
Opgeve: tel. 05130-20476.

1994

- 10 sept. Landelijke Vergadering Apeldoorn
(hoofdonderwerp: Kontakt en samenspreking met andere kerken)
- 22 sept. Vrouwenkontaktdag te Bennekom
- 8 okt. Landelijke Vergadering Apeldoorn
- 29 okt. Landelijke Vergadering Apeldoorn
- 5 nov. Diaconale Conferentie
- 5 nov. Regionale Ontmoetingsdag Chr. Geref. en Ned. geref. Kerken in het Noorden te Hooerveen
- 19 nov. Zendingsnajaarsvergadering Leerdam met samenwerkende kerken
- 19 nov. Landelijke Vergadering Apeldoorn
- 10 dec. Landelijke Vergadering Apeldoorn

In de komende nummers (o.a.):

M.R. v.d. Berg, Vragen van toen – vragen van nu
M.R. v.d. Berg, Vergeving der zonden: hart van het evangelie
D. Holwerda, Accentverschuiving
Chris de Jong, St. Petersburg
J.K.W. Luth, De Apostolische Geloofsbelijdenis op muziek
G.J. van der Vlis, Lichaam, ziel en geest
C.N. v.d. Ziel, Deze opdracht

K.B. Holwerda, Ede

Terugblik op Exodus:

boodschap van het boek.

Mijn reeksen verkenningen in dit bijbelboek kwamen door omstandigheden nogal gespreid in de Opbouw-jaargangen terecht¹. In het onderstaande wil ik proberen, de lezer(es) te helpen, een beetje een balans op te maken. Diverse spannende verhalen zijn velen van ons van kindsbeen af vertrouwd. Dat garandeert echter niet dat ook de opzet van het boek helder voor ons is. En omdat het getuigenis van het boek nogal samenhangt met die opzet, zouden wezenlijke elementen van die boodschap ons kunnen ontgaan. Daarom onderstaande epiloog.

In de eerste hoofdstukken, nl. 1 t/m 15a blijken alle berichten op de lijn gezet van de ongehoorde verlossingen van de HERE. Gebeurtenissen die in ander verband een bredere beschrijving zouden rechtvaardigen worden in telegramstijl besproken, terwijl andere veel uitvoeriger worden vermeld. Soms grote schreden, dan weer kleine stappen. In dit verband is het de moeite waard, in het boek zelf berichten over b.v. de aktie van Sifra en Pua of over Mozes in het biezen mandje te vergelijken met de tekst over Mozes' roeping en aanstelling. En dat zelfde dan nog eens te doen met de verhalen van een kinderverteelbijbel over elk vandeze onderwerpen. Dan krijg je gevoel voor wat ik wel eens de 'golfslag' van het bijbelrelaas noem. Op een knappe manier wordt zo benadrukt dat *alleen Jahwe, op Zijn eigen initiatief, Israël uit zijn ellende verlost*. Het tegendeel van een slavenopstand of een bevrijding door een bevlogen verlosser, die dan later vroom aan God zou zijn toegeschreven of gedankt.² De gedachte aan zoiets wordt nadrukkelijk uitgesloten door de tekening van de hopeloosheid van Israël, waar alleen Jahwe nog weg uit weet en baant. Dit is een **thema** (in het hele boek, nog in de redding van 33:17 e.v.). Denk b.v. aan de wanhoop t.t.v. Mozes' geboorte en adoptie, waar Jahwe een nieuw begin uit smeedt, slot hfst 1 en begin hfst 2. Jahwe maakt daarbij gebruik van de snode daden van de farao en drijft er tegelijk de spot mee. Iets dergelijks in het mislukken van Mozes' idealistisch plan 2:11vv, vgl. Hand 7:23-29, terwijl 40 jaar na dato Góð met een uitgeblust man voor wie het niet meer hoeft aan de gang gaat, hfst 3v. Denk ook aan het volstrekt doodlopen van Mozes' eerste missie naar het hof en zijn en Israëls wanhoop, hfst 5, waarna Jahwe – ik zou bijna zeggen: doodleuk – van start gaat, hfst 6 e.v. Let ook op de opzet van Jahwe in 13:17 en 14:1-4 omde verstokte farao in de val te lokken. Zodat Mozes zeggen kan: „Jahwe zal voor u strijden en u zult stil zijn” 14:14. Jahwe handelt in dit alles uit *pure*

ontferming jegens Israël. Ik zou de boodschap van dit deel van het boek – met een knipoog naar de vroegere schrijver L. Penning – willen typeren als: **de Overwinnaar van nooitgedacht**.

Het tweede deel van het boek, zo van het laatste stuk van hfst 15 toen met 24, lijkt ons vaak minder spannend en spectaculair. Vergelijk maar weer een kinderverteelbijbel. Maar voor Israël is dat duidelijk anders geweest, zie alleen al 20:18vv. Zeker, in de uittocht heeft het volk zijn geduchte Redder leren kennen. Maar dat blijkt hier nog maar het begin. En het vervolg is ook niet bepaald een kalm bestaan. Behalve wonderen, tekenen en reddingen die alle gericht zijn op hun *fiducie in hun Redder* gaat het nu immers aan op *Gods openbaring als de grote Geallieerde. Volgens alle regels van het vazalverdrag* dat wereldvorsten in die tijd met hun onderhorigen sluiten. Terwijl ook nog duidelijk wordt dat een zo nauwe verbintenis tussen Jahwe en Israël eigenlijk helemaal niet kán! Toch zet de HERE dat door. Misschien geen lectuur als van een spannend jeugdboek, maar voor Israël wel vol van de blijde, tegelijk heilige huiver voor hun God. Geef toe: redding door die geduchte God is één. Aan Hem verbonden worden door Zijn vazalverdrag op Zijn verlangen, terwijl Hij er voor waakt dat je daarbij niets overkomt, dat is toch wel een – wat men noemt – *nadere relatie*.

En om daar dan één ding uit te lichten: het verdrag met hun Grote Koning Jahwe is gebaseerd op Zijn genadige uitredding. Het enige woord van de Tien Woorden dat geen opdracht of verbod is, is het allereerste. En uitgerkend dát Woord, van Jahwe's keus voor Israël, Zijn liefdesverklaring van al gebléken trouw, vormt de fundering van het verbond. Dat is een Woord – alweer – *van pure ontferming*. Zeker, er worden verplichtingen, geboden en regels gesteld. Maar die zijn niets anders dan het feitelijk door mensen aannemen van Zijn al bewezen vrije genade. Daarop ingaan. Daarin opgaan. Er in geloven met je daden. Wet en gebod als middel voor mensen om Gods gunst te verdienen en te verwerven is ook onder het O.T. nooit 'wettig' geweest.³ Dit tweede hoofddeel staat zo als het ware op de schouders van het eerste. Ik zou het (met Ps 68:9 nw.ber.) willen noemen dat van: **God, onze sterke Bondgenoot**.

Het derde hoofddeel (van hfst 25 af) gaat wéér een stap verder. Uitgaande van Zijn verbond wil de Grote Koning nu ook *te midden van Zijn volk wónen*! Helaas is dit deel voor ons aanzienlijk

minder toegankelijk dan het voor Israël geweest moet zijn. De details van de tabernakel en zijn inhoud werken voor ons al snel vermoeiend, terwijl ze Israël juist spreken van *de kroon op Gods werk*. Ons speelt hierbij ook parten, dat het gaat over een heilighdom en een nabijheid van Jahwe, die ondanks al hun heerlijkheid nog slechts 'afbeelding van het ware' (Hebr 9:23v) waren, inmiddels achterhaald en overtroffen door 'iets beters' (Hebr 11:40). Wie diepte-zicht wil krijgen op Gods grote werken kan ze echter niet missen. Het gaat hier immers over wat ik zou willen noemen 'de eerste trap' van Gods aktie om te komen op de hoogte van Zijn grote doel: God alles en in allen, 1 Cor 15:28. Plotseling valt in dit heerlijk relaas over 'het huis waar Hij zijn naam en eer wil laten wonen bij de mensen' (Ps 84:1 nw. ber.) de krisis om het gouden kalf. Waarin dan direkt **alles** wat Jahwe heeft tot stand gebracht en opgezet, dreigt te worden weggevaagd. Oorzaak: *vervalsing van Gods nabijheid*. Omdat die onder mensencontrole zou komen te staan. Het is – al weer – *pure ontferming van Jahwe* 33:19, 34:5vv, waardoor de krisis wordt overwonnen. Hier voor het eerst de hoogte én diepte van wat Zacharias later noemt 'kennis van heil in de vergeving van hun zonden' Lk 1:77. Ik zou dit hoofddeel typeren met: **Die onder mensen wonen wil**.

Mozes en Paulus.

Aan de apostel Paulus is m.i. de eer – de genade – te beurt gevallen, het boek Exodus het diepst te kenschetsen. Ik weet, dat het theologisch mode is, Paulus aan te zien voor de man die het 'joods'³ Oude Testament zou hebben verraden en de boodschap van rabbi Jezus zou hebben vervalst. Daartegenover pleit ik er voor, te erkennen dat de joodse geleerde Paulus juist als gevorderde-door-Jezus-Christus de heilige Schriften, die hij al zo lang kende, eerst in volle diepte is gaan verstaan. Dat hij daarom Gods barmhartigheid en ontferming naar voren haalt met de Naam waarmee het hart van de begenadiging na de zonde met het gouden kalf genoemd wordt, Ex 33:19 en Rom 9:15. En zó concludeert: „**het hangt dus niet daarvan af of iemand wil, dan wel of iemand loopt, maar van God die Zich ontfermt**” Rom 9:16. Waarmee hij onovertroffen typeert de blijde boodschap waar het in heel Exodus om draait!⁴ Mozes en Paulus, die we al eerder dicht in elkaars buurt zagen, Ex 32:32 en Rom 9:3, zitten wel degelijk op één lijn. Mijn bespreking van dit oudtestamentisch evangelieboek over de aanvangen van Gods volk Israël geef ik

dan ook achteraf graag de titel mee:
OORSPRONG IN ONTFERMING.

Noten

- 1 Er waren er zes. T.w. jrg. 32 pp. 141v, 153v, 162v en 169v; jrg. 32 pp. 329v, 337v, 345v en 353v; jrg. 33 pp. 241v, 261v, 277v, en 293v. Vervolgens jrg. 37 pp. 37v, 57v en 77v; jrg. 37 pp. 365v en 385v, en de vier voorgaande nummers van de lopende jaargang.
- 2 De hedendaagse exegeses die toch spreken van een (geestelijk 'opgetuigde') slavenopstand staan m.i. op gespannen voet met de uitdrukkelijke tendens van het boek.
- 3 Onder druk van de 'verjoodsing' van het lezen van O. en N.T. wordt dit wel eens vergeeten. Het is nuttig, te bedenken dat het O.T. al bestond vóór de joodse uitleg ervan. Het O.T.

is een Israëlietisch boek. Dat is niet hetzelfde als een joods boek, zoals je tegenwoordig vaak leest. Men begrijpe mij niet verkeerd: er valt over het O.T. heel veel te leren van het jodendom. Velen daar vergeten echter dat ook de basis van het Sinaï-verbond nooit iets anders is geweest dan de vrije genade van Israëls God.

4 Door Christus' Geest gescherpt heeft Paulus met ontzetting gezien, hoe het orthodoxe jodendom dat hem zo na aan het hart lag, *zich fundamenteel vergiste* in het verstaan van de Schriften. Alles in Exodus blijkt gedragen door Gods ontferming. Het is één groot getuigenis hoezeer Israëls God te *vertrouwen* (geloven) valt. Er ligt een geweldig – ook persoonlijk – drama in de woorden van Paulus: „hoewel (Israël) een wet ter gerechtigheid najaagde, is (het) aan de wet niet toegeko-

men. Waarom niet? Omdat het hierbij niet *uitging van geloof, maar van vermeende werken*” Rom 9:31v.

We zien hier Paulus' ontsteltenis hoe het heeft kunnen gebeuren dat het evangelie van Israël is vervormd tot 'wet van werken'. Dat Gods volk het hart van zijn God zou missen, was voor Paulus de nachtmerrie van zijn leven. Zoals het dat ook voor Mozes was geweest.

L.F. Venderbos, Rijswijk

Hebben de kerken invloed op het Ned. Ger. Seminarie?

Op de L.V. is gesproken over het rapport 'Regeling voor de Opleiding, Studiebegeleiding en kerkelijk onderzoek van predikanten binnen de Ned. Ger. Kerken'. Dit rapport is opgesteld n.a.v. signalen op de L.V. van 1991, waarin de kerken hun bezorgdheid hebben kenbaar gemaakt inzake het niet opvolgen van het Apeldoorn-advies. Nu zou verwacht mogen worden, dat de bespreking van het rapport zich met name zou richten op de vraag in hoeverre dit rapport ertoe bijdraagt, dat het Apeldoorn-advies beter opgevolgd gaat worden. Tenslotte is de groep studenten, voor wie het Apeldoorn-advies in eerste instantie bedoeld is (de studenten in Utrecht), groter dan de groep studenten in Apeldoorn (namelijk 6 t.o.v. 5 mannelijke studenten). Merkwaardig is het dan te moeten constateren, dat deze verwachting niet blijkt uit te komen; integendeel: er ontstaat een discussie over het Seminarie (uitgerekend over de opleiding, waar de kerken zich het minst druk over zouden hoeven te maken). In die discussie worden dan ook nog negatieve punten over het Seminarie naar voren gebracht. Gelukkig worden de meeste punten weer door andere sprekers gecorrigeerd, zoals bijv. ds. H. de Jong deed, toen hij betoogde dat „er op het Seminarie uitstekend wordt gepresteerd; het nivo van de studenten doet zeker niet onder voor het nivo van de studenten in Apeldoorn”.

Echter niet alle punten worden gecorrigeerd. Dat geldt met name de steeds weer terugkerende opmerking, dat de Kerken geen invloed zouden hebben op de opleiding aan het Seminarie. Ik wil in dit artikel met 3 argumenten aantonen, dat de invloed van de Ned. Ger. Kerken op het Seminarie heel groot te noemen is:

1. de docenten

Net zoals bij iedere andere opleiding kan ook van het Seminarie gesteld worden, dat de meeste invloed op de studenten wordt uitgeoefend door de docenten. Bij het Seminarie zijn dat allemaal Ned. Ger. docenten (12 stuks)!

Bovendien zijn het voor het merendeel predikanten, die in dienst staan van de Ned. Geref. Kerken en werken onder opzicht van een kerkeraad.

2. de Kerken hebben invloed op het bestuursbeleid

3. de Kerken hebben invloed op de kwaliteit van het onderwijs

Die laatste twee punten wil ik hieronder verder uitwerken. Het Bestuur van het Ned. Ger. Seminarie bestuurt al dan niet na overleg met de Raad van Toezicht & Advies (RvT&A), maar te allen tijde onder toezicht van de RvT&A. De RvT&A is door de kerkeraaden van de Samenwerkende Kerken benoemd.

De toezichthoudende taak van de RvT&A wordt in de Statuten expliciet gericht op twee zaken:

- a. het beleid van het Bestuur en
 - b. de kwaliteit van het onderwijs
- De RvT&A heeft ter vervulling van zijn adviserende en toezicht houdende taken namelijk twee soorten bevoegdheden:
- a. adviesrecht
 - b. instemmingsrecht

Nader uitgewerkt (een 'S' verwijst naar de statuten en een 'R' verwijst naar het Reglement):

adviesrecht RvT&A

1. voordracht nieuw bestuurslid (S 5.3)
2. ontslag bestuurslid (S 5.6)
3. onderwijsprogramma (S 9.1)

4. beloning en vergoeding (S 9.2)

5. reglementswijziging (S 13)
6. benoeming docenten of gastdocenten (R 2)
7. benoeming rector (R 6)
8. toelating studenten buiten Ned. Ger. Kerken (R 8.1 + 9)
9. vaststelling college-geld + examen-geld (R 13)
10. toelating studenten voor de vooropleiding (R 6)

instemmingsrecht RvT&A

11. benoeming bestuursleden ouder dan 72 (S 6.4)
12. vaststelling begroting (S 10.2)
13. benoeming gastdocenten buiten Ned. Ger. Kerken (R 4)

De taken van de RvT&A worden niet alleen handen en voeten gegeven door het advies- en instemmingsrecht maar ook hierin, dat

1. een lid van de RvT&A regelmatig een college bijwoont ter toetsing van de kwaliteit van het onderwijs en hierover rapporteert aan de RvT&A en de jaarlijkse vergadering van de Samenwerkende Kerken
2. de RvT&A volgens het Reglement in art. 5 de mogelijkheid heeft om de bezwaren tegen het bestuursbeleid kenbaar te maken aan de Samenwerkende Kerken (met alle mogelijke consequenties vandie).

Tot slot moeten mij nog twee opmerkingen van het hart:

1. Iedere Kerk heeft de mogelijkheid om zich aan te melden als Samenwerkende Kerk van het Seminarie en kan dus via de RvT&A invloed uitoefenen
2. Vergelijk de bovengenoemde beïnvloedingsmogelijkheden eens met de opleiding in Apeldoorn.

H. de Jong, Zeist

Een teveel aan verboden schaadt

(Nogmaals over abortus en euthanasie)

Doodsgezindheid?

'Huid voor huid, en al wat iemand heeft zal hij geven voor zijn leven'. Het komt uit de bijbel en het is van de duivel, dit woord. Het is een oud gezegde en je treft het aan in een gesprek dat tussen de Here God en de satan gevoerd wordt over Job (2 : 4). Uit het feit dat het de satan, de vader der leugen, is die deze wijsheid in de mond neemt mag je gevoeligly opmaken dat het om een zeer algemene waarheid gaat waar letterlijk ieder mee in kan stemmen, zelfs hij. En er is mee aangegeven dat wij mensen, wie we ook zijn en wat we ook geloven, van nature levensgezinnd zijn en op het behoud van het bestaan dat we ontvangen hebben bedacht. Ik geloof er dan ook niets van dat de mensen in deze tijd van sekularisatie opeens tot doodsgezindheid zouden zijn overgegaan. En dat wij verschijnselen als euthanasie en abortus uit die doodsgezindheid zouden moeten verklaren, die dan weer op haar beurt het gevolg zou zijn van het wegebben van het christelijk geloof uit onze cultuur. Toch wordt die suggestie herhaaldelijk gedaan. Niet algemeen, trouwens, de VBOK bijvoorbeeld gaat ook van niet-christenen uit, maar de gedachte dat het juiste standpunt in deze zaken bij christenen het veiligst is, komt toch vaak voor. Dat het met name christenen zijn die wat euthanasie en abortus betreft de vinger aan de pols houden en voor het leven in de bres springen. Dat zij alleen *pro life* zijn. Maar de liefde tot het leven is ieder aangeboren. Daar hoeft je geen christen voor te zijn. Al zou het zijn dat euthanasie een rage werd, dat zou niet anders dan een tijdelijke affaire kunnen worden. De wal zou het schip onherroepelijk keren. De lust tot leven die los staat van het geloof, staat daar borg voor. Engelen des doods, zo die er al zijn, zullen nooit populair worden. Er is dus weinig reden voor een alarmstemming ('Onder de paarse coalitie zullen we nog wat gaan beleven!', bijvoorbeeld) binnen het christelijke kamp als het over deze onderwerpen gaat. Dat er tegenwoordig zo nagedacht wordt over abortus en euthanasie komt uit iets anders dan de geloofsafval voort. De vraag of in randsituaties aan menselijk leven een moedwillig einde mag worden gemaakt, in het beginstadium (abortus) of aan het einde (euthanasie), is te verklaren uit het toenemen van onze medische macht, waardoor wij het menselijk leven tot in hoge mate maakbaar hebben gemaakt, juist

aan die randen. Daar hebben christenen en niet-christenen gelijkelijk aan meegedaan. Dus moeten wij christenen aan het gesprek over de consequenties hiervan *sine ira et studio* deelnemen, met argumenten die net zo algemeen menselijk zijn als onze liefde tot het leven zelf. Wij moeten hier geen front tussen christenen en niet-christenen maken, want aan beide kanten van die streep is er over deze zaken een gelijk of vergelijkbaar verschil van mening en genuanceerdheid van opinie voorhanden. Wel is het zo dat voor ons die geloven de liefde tot het leven diep gefundeerd is in het feit dat het geschapen is door God en in het offer dat Christus ervoor gebracht heeft op Golgota. Daardoor zullen wij het leven anders (niet meer, maar anders) beminnen dan degenen die tegen dat geloof nee zeggen, meer tot eer van God. Maar een christen zal vanuit zijn geloof nooit zover kunnen gaan dat hij het leven als een absolute waarde gaat beschouwen. Hij zal het zelfs – en dat heeft hij op de niet-gelovige vóór – vanuit het onvergankelijke leven dat hij door het geloof mag bezitten op tijd weten te relativiseren. Dit aardse leven zal hij derhalve op z'n leefbaarheid kunnen en willen toetsen. Verschil van mening over de uitkomst van die toetsing zal ook geen scheiding op voorhand tussen gelovigen onderling mogen aanbrengen. Daarover zal gesproken moeten kunnen worden zonder dat hinder ondervonden wordt van goddelijke geboden die er op dit punt niet zijn. Steeds meer ben ik namelijk van overtuiging dat er heel wat geboden en verboden in onze gewetens rondwaren waarvan de verbindendheid vanuit ons geloof niet duidelijk gemaakt kan worden. Daardoor komen er steeds meer valse tegenstellingen tussen christenen en niet-christenen. Die gaan, als we niet oppassen, een vervolgingssyndroom voeden waar onvoldoende grond voor is. Er bestaat mi voor deze problematiek geen *status confessionis* of *geloofsembargo*. Wel is er reden tot zorg of wij door deze dingen niet bezig zijn met elkaar wat te verruimen. Een vraag die je al eerder kon stellen naar aanleiding van de opkomst van de lijkverbranding: Dat we nu zelf ter hand nemen wat we vroeger aan de natuur uitbesteedden. Dat kan verruwend werken. Maar ook hier kunnen we van een goddelijk verbod niet spreken.

Eenzaamheid

Deze expres fors verwoorde beschouwing zet ik voorop in mijn (voorlopig? zie elders in ons blad) laatste artikel dat ik voor Opbouw schrijf. Ik heb natuurlijk over mijn eerdere uitspraken over de twee zo bekende en gevoelige

onderwerpen abortus en euthanasie reacties ontvangen en ik wil me daarover nog één keer nader verklaren. Om zo deze hete hangijzers, kon het zijn, wat meer bespreekbaar te krijgen. Zolang ze dat niet zijn, zullen we het blijven meemaken dat christenen die het, gezien de uitzichtloze ondraagelijkheid van hun ziek zijn of gezien de voorspellingen omtrent de onleefbaarheid van het verwachte leven, niet meer zien zitten en of abortus of euthanasie overwegen, in volstrekte eenzaamheid hun beslissingen dienaangaande nemen. En dat degenen die om genoemde reden een einde aan hun leven maken, mede door de paniekerige wijze waarop zij vaak hun voornemen ten uitvoer leggen, de nabestaanden in grote ontreding achterlaten. En de dominee zal (o, nee!) geen oordeel uitspreken op het graf. Dat behoeft hij ook niet te doen, want dat oordeel ligt in de harten van die het betreffen al kant en klaar gereed. Het is namelijk gevormd door de voorlichting in de preek en in de pers, zo negatief dat ze er hun leven lang niet mee klaar komen. Maar dat oordeel op dit of dat konkrete geval toe passen, durft de dominee, durven wij niet aan. Hij of zij was ziek, zeggen we dan. Maar is dat wel altijd zo? Het zal bij het toenemen van het aantal gevallen niet vol te houden zijn. Ik denk dat we ons vergissen en dat velen onder ons, ouderen vooral, zonder overspannen te zijn in grote eenzaamheid met deze problemen rondtobben. Terwijl zij er onder de eigen mensen geen luisterend oor voor kunnen vinden. Willen ze hun moeilijkheden bespreken dan gaan ze niet naar hun dominee of ouderling, maar naar hun dokter. De dominee en de ouderling ervaren zij teveel als rechter die veroordeelt, de dokter daarentegen als de pastor die begrijpt. Weet u dat mij dat als dienaar van het evangelie steekt? Ach, als persoonlijke miskenning is zoiets wel te verdragen, maar wanneer je overweegt wie je als pastor mag vertegenwoordigen, is het onaanvaardbaar dat je bij zulke levensproblemen van je mensen buiten spel zou staan. Je bent er toch namens Hem die in al onze benauwdheden mede benauwd is en wiens hele wezen is gekenmerkt door mededogen? Het is zonder meer schrijnend dat je als zijn representant in het pastoraat op dood spoor zou staan. In de klem van: het mag niet, want 'gij zult niet doodslaan'. Maar zegt dit gebod wel wat men eruit opmaakt? In het gesprek met de pacifisten wisten we, destijds al weer, haarfijn duidelijk te maken dat niet elke vorm van oorlogvoeren onder het zesde verbod van de wet des Heren valt. Waarom kunnen wij dan niet

even duidelijk maken dat euthanasie en abortus geen doodslag behoeven te zijn? Dat daar onder omstandigheden heel goede redenen voor aan te geven zijn?

Breaken met de halfslachtigheden

'Voor *passieve* euthanasie, zult u dan zeker bedoelen.' Ach, actief, passief – ik vergelijk dat wel eens met een onderscheid dat bij homofilie wel gemaakt wordt: gelijkgeslachtelijkheid als *geaardheid* en als *praktisering*. Het homofiel geaard zijn, zegt men, daar is niets mis mee, maar aan die geaardheid een praktiserend gevolg geven, dat is voor een christen die naar de bijbel wil leven onbestaanbaar. Zou het? Dat zijn van die onderscheidingen die in de laatste twintig jaar onder ons zijn opgekomen en eventjes het ei van Columbus hebben geleken. In werkelijkheid zijn het tussenstapjes van mensen voor wie de sprong van verbod naar geoorloofdheid te groot is. Begrijpelijk, trouwens, maar de grote beslistheid waarmee men ermee naar voren komt, irriteert. Degenen die met veel aplomb beweren: geaardheid – ja, praktisering – nee, en daarmee denken (zij wèl!) in de lijn van het voorgeslacht te blijven, zouden eens moeten bedenken wat voor viezeriken zij met dit standpunt in de ogen van bijvoorbeeld hun (over-)grootouders zouden zijn. Die schoren immers alles, geaardheid zogoed als beleving, over de ene kam van Sodom. Terwijl van de andere kant de echt betrokkenen weinig blij zijn met deze 'ruimte'. Men verkeert dus met dit standpunt in een moreel niemandsland. Op de duur onhoudbaar, natuurlijk. Ik vind dat wij moeten breken met dergelijke halfslachtigheden. We zitten nu eenmaal middenin een weergaloze omslag van onze cultuur. In zo'n tijd moet je je terugtrekken op hoofdzaken, zoals bijvoorbeeld in het boek Prediker gebeurt, en niet teveel met gedetailleerde geboden en verboden scherpen. Die detailleringen zijn daarvoor te zeer gebonden aan tijden en gelegenheden. In de bijbel heten ze 'op de natte kalk geschreven' (Deut. 27 : 2 – 4), in plaats van (zoals de tien geboden) 'in de harde steen gehakt', tijdelijk dus en niet blijvend. Je moet dan ook regelmatig van die uitwerkingen naar de basisregels terug, om zo in nieuwe tijden het gesprek met elkaar zo open mogelijk en de wederzijdse veroordelingen van elkaar zo ver mogelijk te houden. Overweeg: Zoals de toegenomen vrijheid voor de homofiele naaste een gevolg is van de op zichzelf niet verkeerde ontwikkeling van de individualiteit onder de mensen, zo hangt de toename van abortus en euthanasie samen met buitenethische ontwikkelingen in de heekunde. Natuurlijk blijft er voor de ethiek op genoemde gebieden werk genoeg aan de winkel, want in alle ontwikkelingen heb je met goed en kwaad te maken (abortus en euthanasie kunnen wel degelijk moord zijn, en homofiele beleving zonde!), maar die ontwikkelingen

zelf afknippen en de daaruit voortvloeiende verschijnselen zelf als zonde doodverven kan de oplossing niet zijn. We wedden op het verkeerde paard als we er de in de bijbel voor spelde uitbraak van de wetteloosheid in zien. Die manifesteert zich voor mijn gevoel veel meer in de groeiende onverschilligheid van de mensen voor elkaar, op elk gebied van de tien geboden, – wat in de bijbel zo trefzeker een verkillung van de liefde wordt genoemd.

Het beperkte nut van verboden

De tijden veranderen en de moraal wordt voor een deel in die verandering meegenomen. En opmerkelijk, in zo'n nieuwe tijd als wij nu beleven krijgen soms ook woorden uit de Schrift kanssen die ze nog nooit eerder gehad hebben, omdat er in de vóór ons liggende tijden gewoon overheen gelezen werd. Wat denkt u bijvoorbeeld van dit woord uit het boek van de Spreuken van Salomo: 'Een mens, bezwaard door bloedschuld, zal vluchten tot de groeve toe; men weerhoude hem niet' (28 : 17). Iemand met een sprekend geweten vanwege een begane moord zal een opgejaagd bestaan leiden (rechtsvervolgning blijft hier buiten beschouwing), totdat hij daar door zelfdoding een einde aan maakt, omschrijf ik. Laten begaan!, zegt hier de wijsheid. Merkwaardig! Je zou toch zeggen dat er alles voor te zeggen is om zo iemand van zijn fatale daad af te houden. Nee, weet de Schrift beter, want zo'n leven van wroeging mag de naam van leven niet dragen, het wordt als een onleefbaar leven ervaren. Handen af, dus. Er zijn blijkbaar situaties waarin een mens (ook een gelovig mens!) zijn innerlijke problematiek niet anders dan zo op kan lossen. Dat moet dan maar gebeuren. Denk erom, er wordt daarover geen goedkeuring uitgesproken. Toen ik bij een vorige gelegenheid Abimelek en Saul naar voren haalde als voorbeelden van iets dergelijks ging het er mij ook niet om aan de Schrift een soort goedkeuring over hun gedrag te ontwingen. Alleen, er is geen reden tot afkeuring; zulke dingen gebeuren. Zelfs binnen de lichtkring van het verbond. Je hebt daarmee te rekenen, zeker als regering die wetten maakt. Binnen de ruimte van het gebod 'gij zult niet doodslaan' zijn er tal van situaties waarin het ideaal (of wat wij daarvoor houden) voor de praktijk moet wijken. Zelfdoding verboden? Het hangt er maar vanaf. Voor degenen die nu inmiddels zijn gaan twifelen aan mijn eigen levensgezindheid heb ik tenslotte dit verhaaltje. Ooit zag ik een Japanse film waarin verteld werd van iemand die het besluit tot zelfdoding genomen had. Hij ging daarvoor naar een wijze die hem moest helpen zijn beslissing ten uitvoer te brengen. De wijze ging zonder moeilijk te doen tot de gevraagde hulpverlening over en diende de man het vergif toe. Het zou binnen een uur zijn dodelijk werk doen. Nadat de vertwijfelde man het

goedje had ingenomen begon de wijze met hem te praten en hem te vragen of zijn problemen wel zo groot waren dat ze de voorgenomen levensbeëindiging rechtvaardigden. De zelfdodingskandidaat kreeg het onder dit gesprek, naarmate het uur verstreek, zo spaans benauwd dat het doodszweet hem uitbrak. Toen de tijd om was bleek dat wat hij geslikt had helemaal geen vergif was. Het was een nepmiddel geweest waarvan hij geen schade ondervond. Maar hij was wel voorgoed genezen van zijn voornemen. Schitterend! Wat zou er gebeurd zijn als de wijze enkel gezegd had: Dat mag niet? De anekdote illustreert voor mij het beperkte nut van verboden. Je kunt ook zonder een teveel daarvan het leven wel hoog houden.

Afscheid

Toen ik begin mei van dit jaar bij het bestuur van ons blad mijn redacteurschap opzei, dacht ik: Nu heb ik tot 1 september nog vier maanden, hoe ga ik die gebruiken? Ik heb ze gebruikt voor het onder woorden brengen wat mij al langer tijd op de lever lag. Over verschillende onderwerpen. Het is waar dat ik mij daarbij niet gedragen heb geweten (noch ook mocht weten) door de algemene opinie in onze kerken. Van de andere kant: Er wordt zo wel degelijk onder ons gedacht. Ik vind dat dat duidelijk moet zijn. Dan weten andere kerken waar ze aan toe zijn als ze samensprekingen met ons op touw zetten. Niet van: Zo zijn wij dus, maar: Zo zijn er óók onder ons. Wanneer bijvoorbeeld de vrijgemaakten nu op het punt komen waar wij ons in 1967 bevonden (zo ten aanzien van de opvatting – en de afwijzing daarvan – dat de vrijgemaakte kerken de enig ware kerk zouden zijn), mogen zij niet verwachten dat zij ons allemaal daar nog zullen aantreffen. Alsof wij stil waren blijven staan. Er is ook bij ons ontwikkeling geweest. Een ontwikkeling, in het algemeen gesproken, naar meer realiteitszin. Zoals gezegd, dat moet aan het licht komen. Het komt te vaak voor dat mensen die zo of op soortgelijke wijze denken als ik, stilletjes wegslippen. En dat daardoor alleen het bovendrijvende gevoelens stem krijgt. (Niet alleen een verschijnsel in onze kerken, trouwens.) Dat lijkt me niet alleen geen eerlijke zaak, maar voor de toekomst ook onwerkbaar. Want telkens zullen er wéér zijn die zo gaan denken; de gedachte dat die enkelingen vanzelf wel weggaan is bedriegelijk. Ze gaan wel weg maar er komen er ook weer bij. Dat houdt niemand tegen. Daarom is het openlijk voor het voetlicht trekken van verschillen beter. Het doet wel pijn en degene die het doet is er ons niet altijd welkom mee, maar er zit toch heuse liefde voor onze kerken achter. De zorg ook wel om de kloof tussen wat dominees schrijven en gemeenteleden denken een beetje te dempen en zo een eerlijker situatie te krijgen. Men zal mij nu ook beter begrijpen als ik zeg dat ik kerkfusies, ook binnen ons kleine

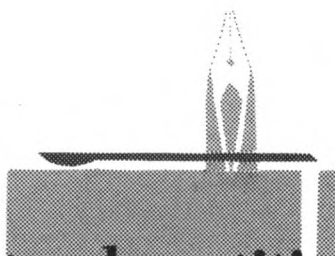
driestromenland, niet aan de orde vind. De tijd waarin we leven vraagt van ons christenen zo veel dat ik het beter acht dat elke kerk maar probeert om onder bewaring van de onderlinge eenheid (moeilijk genoeg!) de goede antwoorden die op onze situatie passen te vinden. Bij eenwording of ook maar stapjes in die richting vrees ik dat de angst om die zo moeilijk gevonden eenheid weer te verliezen het noodzakelijk gesprek onmogelijk zal maken. Dat mag niet geriskeerd worden, want waarheid gaat voor mij toch boven organisatorische eenheid. Daarom, 'Wenn ihr im Suchen euch trennt, wird erst die Wahrheit erkannt', (gescheiden zoeken doet waarheid boeken). Wat mijzelf betreft, laat anderen hun nek nu maar eens uitsteken, want het kost wel energie en het gaat je obsederen. Vandaar dit nee tegen mijn eigen neigingen. Ik ben zelf misschien wel het meest benieuwd hoe lang ik dit nee zal volhouden. Want och, ik deed wel graag mijn zegje.

H. Algra, Den Helder

Oefenen

De organist wilde na afloop van de kerkdienst nog even de muziek voor de middag instuderen. Dus bleef hij boven achter het orgel zitten. De kosten liep nietsvermoedend naar buiten en sloot de kerk af. Na een half uurtje vond de organist het hoog tijd om ook maar eens thuis koffie te gaan drinken. Helaas: de deur zat op slot, hij kon er niet meer uit. Ook de consistorie zat op slot. Geen enkele mogelijkheid dus om even iemand op te bellen. Dan maar door de brievenbus om hulp roepen.

Helaas: op zondagmorgen is het niet altijd zo druk op straat. De eerste voorbijganger is een hond. Die begint alleen maar verwoed te blaffen. Volgens een meneer die vreest het slachtoffer te worden van een verborgen camera. Pas na een kwartier neemt iemand de hulpvraag serieus. Er wordt iemand gebeld die een sleutel heeft en de organist wordt uit zijn benarde positie bevrijd. Toen was er toch nog koffie. 's Avonds heeft de organist niet meer geoefend voor de volgende zondag.

Pastorale notitie

Dorst

*Ze zou niet lang meer leven.
Een paar weken had ze al geen eten
meer naar binnen kunnen krijgen. Ze
kreeg alleen maar water.
Maar nu lukte dat zelfs niet meer.*

*Ze hoorde niet bij onze gemeente.
Trouwens, ze was van geen enkele
kerk lid. Vroeger wel, maar daar had
ze twintig jaar geleden al mee gebro-
ken.
En nu lag ze te wachten op de dood.
Nog maar vijfenveertig jaar oud.*

*Buren van haar hadden mij met haar
in contact gebracht. Best moeilijk
hoor.
Voor haar en haar man en twee kinde-
ren. Ook voor mij.
Maar God opende harten.*

*Ze kon haar verhaal kwijt. Haar 'ver-
haal'?
Haar nood, haar schuld, die alleen
maar aan God bekend was.
En deze be-kende ze aan Hem. Dat gaf
lucht.*

*Toen kwam de dorst opzetten.
Lichamelijk.
Ze kon geen druppel meer door haar
keel krijgen.
De dood huisde in haar lichaam.
Maar ze had ook dorst naar God.
Zoals een hert schreeuwt naar de
waterstromen zo verlangde haar ziel
naar God.
Ze kende Psalm 42 en ze wist van
Jezus Christus die gezegd had: „Wie
dorst heeft kome tot Mij!”
Dat hebben we samen gelezen en ze
dronk de woorden in.*

*Tot die zaterdagavond kwam.
Als iemand niet gelooft, dat de duivel
bestaat, zou hij die avond tot een an-
dere overtuiging zijn gekomen.
Het leek wel alsof de satan zich op de
rand van het ziekbed had gezet.
„Het is niet waar, wat je mij verteld
hebt van dat levende water en zo!”
Het leek een woestijn waarin we ons
bevonden.
Zelfs de fata morgana was wegge-
vlucht.
Zij had al die tijd met de ogen dicht
gelegen. Maar nu stonden ze wagen-
wijd open.*

*Er lag schrik in. Angst.
Toen heb ik tegenover die woorden
het woord van Jezus geplaatst: „In het
huis van mijn Vader zijn vele wonin-
gen. Als dat niet zo was had Ik u dat
wel gezegd!”
„Als Jezus Christus niet het levende
water was, had Hij dat ook wel ge-
zegd. Maar Hij is het.”
De ogen vielen weer dicht.
De satan had zich nu heel klein ge-
maakt in een hoekje van de kamer.
De vrede kwam.
Het moede schaap dronk weer.*

*Twee dagen later stierf ze.
Haar man was bij haar. Hij hield haar
hand vast.
„Laat me los”, zei ze.
Hij deed het.
„De deur staat open”, zei hij.
„Ja, Hij is er. Hij haalt me thuis!”*

*De satan was nu hals-over-kop de
kamer uit gevlucht.
Het moede schaap was in huis van
Vader.
Hij voerde haar aan zeer stille wate-
ren.
Wie van dit water drinkt zal in eeuwig-
heid geen dorst meer hebben.*

W.J. van der Linde, Ede

H. Algra, Den Helder

Wat denk je dat dat allemaal kost?

Ik sta in de rij op het postkantoor. Voor me staat een jonge vrouw met een kind in een wandelwagen.

Het is een parmantig kereltje, dat met zijn voetjes speelt. Af en toe kijkt hij even rond. Dan zie je duidelijk de uiterlijke kenmerken van een handicap: de stand van de ogen, de te grote tong. Het onregelmatige ademen verraadt een snellere vermoeidheid dan bij andere peuters van zijn leeftijd. Misschien heeft hij een aangeboren hartafwijking.

Mongooltje

Als de vrouw aan de beurt is bij het loket, zet ze de wandelwagen even opzij. De mensen achter me zien het jongetje nu ook goed. Ze merken de handicap op: het is een 'mongooltje'. Dan zegt een vrouw van middelbare leeftijd: "Zoiets hoeft toch tegenwoordig niet meer?" Een oudere heer reageert met: "En wat denk je dat het allemaal kost?"

Het is dus écht waar. Je gelooft bijna je eigen oren niet. Ik zeg niets.... Waarom niet? Ben ik te perplex, omdat ik nu eens hardop hoor zeggen wat al langer gefluisterd wordt in onze samenleving? Durf ik niet goed, ben ik te bang om er iets van te zeggen? Of vraag ik me af wat het helpt wanneer ik er iets van zeg? Even komt het als boze reactie in me op om maar eens te vragen hoe hoog hun doktersrekening in de komende jaren gaat worden... Zo'n boze reactie doet vaak meer kwaad dan goed. Uiteindelijk zeg ik toch niets....

Van kindertehuis naar kindertehuis

's Avonds kijk ik naar een rapportage over de opvang van jongeren met een crimineel verleden. Het is een aaneenschakeling van ellende. Vaak werden ze van kindertehuis naar kindertehuis overgeplaatst. Vaders zijn meestal onbekend en met de noorderzon vertrokken. Als ze nog wel thuis woonden, mishandelden ze hun vrouw en hun kinderen. De wereld van deze jongeren kenmerkt zich door gebrek aan perspectief. Wat voor zin heeft hun bestaan eigenlijk nog? Wanneer je altijd in de steek bent gelaten heb je ook geen zin meer om je aan de ander en aan de wereld te binden. Eén van de jongens zit vast omdat hij al vóór zijn 16e jaar enkele moorden heeft gepleegd. Hij vertelt het zonder een spoor van emotie. Zelfs als de verslaggever bij herhaling probeert om iets van spijt te kunnen vastleggen blijft hij volhouden. Hij vindt dat je niet zomaar iemand mag vermoorden, maar als je geld nodig hebt mag het natuurlijk wel. "Ik had gewoon geld nodig en dan mag het". Het is wéér een jongen die van kindertehuis naar kindertehuis trok. Zijn eigen vader heeft hij nauwe-

lijks gekend. Hij is in de steek gelaten....

Ontwrichte gezinnen

"En wat denk je dat het allemaal kost?" schiet me door het hoofd. Niet iedere jongere die gespecialiseerde opvang nodig heeft komt uit een gebroken gezin. In deze documentaire werd echter wel schrijnend duidelijk welk gevolg een niet-harmonieuze opvoeding kan hebben op het gedrag van kinderen. Gebroken en ontwrichte gezinnen waar jonge kinderen geen enkele veiligheid aan hebben kunnen ontnemen. Pubers die de wereld alleen maar met wantrouwen tegemoet kunnen treden. Vaders (en soms ook moeders) die nooit luisterden naar de behoeften en wensen van hun kinderen. Ze namen dan ook geen enkele verantwoordelijkheid voor de opvoeding van hun kinderen. Ze vertrokken uit het gezin, de anderen met de problemen achterlatend. Wat denk je dat dát allemaal kost? Stel je eens voor dat we de kosten van die zeer intensieve opvang zouden verhalen op deze vaders en moeders....

Kosten doorberekenen?

Stel je eens voor dat de samenleving zo in elkaar zou zitten? Dat we alle kosten zouden doorberekenen. Iedereen betaalt waar hij zelf verantwoordelijk voor wordt gesteld. Dan kunnen de meesten van ons nog wel eens een gepeperde rekening ontvangen. Mensen die veel roken, die meer alcohol drinken dan goed voor hen is, mensen die een aanrijding veroorzaken, die het met de seksuele moraal niet zo nauw nemen, die onvoldoende rust in hun leven nemen, mensen die het milieu aantasten door hun consumptiepatroon. Wat denk je dat dát allemaal kost? Let wel: daarbij gaat het om zaken die we nog voor een groot deel zelf in de hand kunnen hebben....

Onbetaalbaar....

Daar zat dat kleine mongooltje in die wandelwagen. Daar stond zijn moeder in de rij op het postkantoor. Ze lachte vriendelijk naar haar zoontje, trok zijn jasje recht, aaide hen over zijn wang en over zijn kuif. Een jongetje dat anders is dan andere kinderen, maar het kreeg op dat moment wel de zorg die het nodig had. Wat denk je dat dat allemaal kost? Het is onbetaalbaar.... Daar zijn instellingen als 'De Hoop' en 'Heil des Volks'. En de mensen van het Leger des Heils. Er zijn er veel meer, in ons land en ver daarbuiten. Hulpverleners die bijna met de moed der wanhoop verslaafde zwerfjongeren in Boekarest opvangen. Artsen zonder grenzen en het Rode Kruis. Mensen van 'Redt een Kind' en van 'Tear Fund' die verlaten of verstoten kinderen in de derde wereld een tehuis bieden.

Natuurlijk moeten ze op de centen letten. Maar ze berekenen niet eerst de kosten door aan de veroorzakers: ze bieden hulp waar dat nodig is. Wat denk je dat dát allemaal kost? Nee: het is onbetaalbaar... Het is maar goed dat niet iedereen bij voorbaat vraagt wat het allemaal kost. Want die mentaliteit komt nogal eens voort uit het 'ikke, ikke en de rest kan stikken!' Dan heeft Jezus ons iets anders geleerd....

Eenheid

Weet je nog hoe het begon?
We dronken uit dezelfde bron.
We liepen er samen heen.
We kwamen van overal en werden één.

We dronken in overvloed.
We schepten met volle teugen moed.
Weet je nog hoe het begon?
Terug allemaal! Terug naar die bron!

Jeannette W.-S.

D. Holwerda, Zuidhorn

Twée vergelijkbare exegetische problemen

1 Cor. 2, 13

Bij de vertaling van 1 Cor. 2 liepen wij als Commissie voor een Bijbelvertaling in het Gronings dezer dagen tegen een probleem op in v. 13. Paulus zegt daar: „Hiervan (nl. van wat ons door God in genade is geschonken, v. 12) spreken wij dan ook met woorden die niet door menselijke wijsheid, maar door den Geest geleerd zijn”. En dan sluit hij deze zin af met een drietal woorden die de uitleggers en vertalers veel hoofdbrekens hebben gekost.

Ik zet de meest bekende nederlandse vertalingen even op een rijtje:

- 1) Stat.-vert. „geestelijke dingen met geestelijke samenvoegende”.
- 2) Luth. vert. „en oordelen geestelijke dingen geestelijk”.
- 3) Leidse vert. „en leggen geestelijke dingen voor geestelijke mensen uit”.
- 4) Prof. Brouwer „doordat wij geestelijke zaken met geestelijke woorden uitleggen”.
- 5) Canisius „het geestelijke met het geestelijke vergelijkend”.
- 6) NGB „zodat wij het geestelijke met het geestelijke vergelijken”.
- 7) Anne de Vries „omdat wij over geestelijke dingen spreken tegen mensen die de Geest hebben”.
- 8) Willibrord „geestelijke dingen uitdrukkend in de taal van de Geest”.
- 9) Gr. Nws. „En zo koppelen wij geestelijke woorden aan geestelijke mensen”. (Precies zo de friese vertaling.)
- 10) Het Boek „Wij gebruiken dus de woorden van de Geest om de gedachten van de Geest over te brengen”.

Formeel blijven 1, 5 en 8 het dichtst bij de oorspronkelijke tekst, in zoverre zij, evenals Paulus, zich bedienen van een tegenwoordig deelwoord (resp. 'samenvoegende', 'vergelijkend', 'uitdrukkend'). *Inhoudelijk* zijn enerzijds 5 en 6, anderzijds 2 het dichtst bij de waarheid, als ze het desbetreffende werkwoord resp. weergeven met 'vergelijken' en 'oordelen'. Om precies te zijn betekent het hier door Paulus gebruikte werkwoord namelijk: *vergelijkend beoordelen*. Het drukt een bezigheid uit die in de oudheid door rhetoren druk is beoefend in de literaire critiek. Men nam twee vergelijkbare werken, b.v. twee tragedies over dezelfde stof, laten we zeggen: Electra, van twee verschillende dichters, b.v. Sophocles en Euripides, en vergeleek dan de wijze van behandeling van den een met die van den ander, om uiteindelijk tot een oordeel te komen, wie van beide auteurs het beste literaire product had geleverd.

Men zou de slotwoorden van onze tekst dan ook aldus kunnen weerge-

ven: „geestelijke dingen tegen geestelijke dingen afwegend”.

Gezien deze voor de hand liggende uitleg is het bevreemdend, dat men in de meeste vertalingen m.i. niet te verantwoorden wegen is ingeslagen, hetzij in de weergave van het hier gebezigde werkwoord (1 'samenvoegen'; 3 en 4 'uitleggen'; 7 'spreken tegen'; 8 'uitdrukken'; 9 'koppelen'; 10 'overbrengen') hetzij in de weergave van de derde naamval waarin één van beide keren het 'geestelijke dingen' staat. In plaats van die – zoals voor de hand ligt – met het voorzetsel van het werkwoord ('samen-') te verbinden, en dus te vertalen: 'vergelijken *met*' of 'afwegen *tegen*' is men die derde naamval instrumentaal gaan duiden (zo vertaling nr. 10, die kennelijk teruggaat op de opvatting „gedachten van den Geest overbrengen *door middel van* woorden van den Geest”; evenzo 8 'in de taal van'; en toch ook wel 2, waar 'geestelijk' toch wel zoveel moet betekenen als 'met geestelijke *middelen*'). Nog vreemder is het, wanneer 3, 7 en 9 die derde naamval niet op zaken, maar op *mensen* betrekken – al is dat naar de *vorm* mogelijk – voor (of aan) wie de handeling verricht werd.

Let men echter op het voorafgaande vers, dan is het toch, dunkt mij, zonder meer duidelijk, wat de apostel bedoelt, als hij spreekt van het afwegen van geestelijke dingen tegen geestelijke dingen. In v. 12 immers was sprake van *twée geesten*: die uit de wereld en die uit God. Welnu, de apostel gaat, zo zegt hij, bij zijn verkondiging *de dingen die elk van die twee geesten te weegbrengen* met elkaar vergelijken en beoordelen. Hij gaat wat die eerste geest ons inblaast afwegen tegen wat die tweede Geest ons voorhoudt. En het aardige is, dat wij wat Paulus hier over zijn verkondiging beweert kunnen verifiëren aan wat hij in de van hem bewaarde brieven doet: metterdaad weegt hij daarin bij herhaling wat het luisteren naar de geest uit de wereld oplevert, af tegen de vruchten die wij plukken van het luisteren naar den Geest uit God: Rom. 6, 20-23; Gal. 5, 19-22; Ef. 4, 17-5, 22; Col. 3, 5-17.

Gal. 2, 19

Was de oplossing in de pas besproken tekst niet zo ver te zoeken – ze lag nl. in het voorafgaande vers – iets moeilijker ligt de zaak in Gal. 2, 19, waar Paulus schrijft: „Ik ben door de wet voor de wet gestorven”. Laat ik aanstonds zeggen, dat in het Grieks ook hier, evenals dat in 1 Cor. 2, 13 beide malen vóór 'geestelijke dingen' het

geval was, beide malen vóór 'wet' het lidwoord ontbreekt.

De nederlandse weergaven gaan hier niet in die mate uiteen als daareven. We hebben hier meer te doen met een *interpretatie*-kwestie t.a.v. woorden die men over het algemeen tamelijk eensluidend vertaalt. Slechts enkele vertalers geven hetzij door een toevoeging („door de wet *zelf*”, Gr. Nws.) hetzij door een omschrijving („door te proberen volgens de wet te leven”, Het Boek) een bepaalde uitleg aan de te vertalen woorden.

Nu moet men inderdaad wel enigszins in Paulus' taalgebruik thuis zijn om door te hebben, dat hij ook hier bedoelt: door *de ene* wet (nl. die van Christus) ben ik gestorven voor *de andere* wet (nl. die van Mozes). Dat Paulus het vrij zijn van de gelovigen van de oudtestamentische wet met klem en bij herhaling naar voren brengt, is nl. wel bekend. Maar dat hij *het zich laten leiden door den Geest van Christus* hier en daar betitelt als een *staan onder de wét van Christus*, hebben de meeste bijbellezers wellicht niet zo dadelijk voor de aandacht. Toch doet hij dat. Zo b.v. in deze zelfde brief 6, 2 „Draagt elkanders lasten; dan zult ge zo *de wet van Christus* vervullen”. Zo spreekt Paulus in 1 Cor. 9, 21 van zichzelf als van een 'ennomos Christou', d.w.z. iemand die *aan Christus' wet gehouden* is. Hij noemt die wet ook wel: „de wet van het geloof”, Rom. 3, 27. Welnu, de apostel heeft in Gal. 2 zojuist gesteld (v. 16), dat wij alleen *door het geloof in Jezus Christus*, en niet door wetsvolbrenging vrij zijn geworden. Met de uitspraak in v. 19 „Ik ben door de ene wet voor de andere wet gestorven” lijkt mij dan ook precies hetzelfde bedoeld als wat Paulus in Rom. 8, 2 schrijft: „Want de wet van den Geest des levens heeft u in Christus Jezus vrijgemaakt van de wet der zonde en des doods”.

Terloops

P.C. van Wijk, Zaltbommel

In memoriam Kees 'de boer'¹

Hij woonde aan de dijk in een dorp in de Bommelerwaard: Kees 'de boer'. Die toevoeging is niet van mij, maar van de mensen in het dorp. Hij woonde er samen met zijn vrouw. Kinderen hebben ze nooit gekregen en daar zijn ze wel verdrietig om geweest. In de loop der jaren is er tussen hen en mij iets gegroeid, van zakelijk naar vriendschappelijk. We hebben nogal eens gepraat samen, over allerlei dingen, vooral ook over zijn paarden – daar waren provinciale en nationale kampioenen onder – en ook wel eens over het geloof. Dat laatste ging niet zo gemakkelijk. Van huis uit had Kees 'de boer' een huivering voor het zekere geloofsweten meegekregen. Bij zijn moeder thuis kwamen, toen hij nog jong was, mensen bijeen om naar 'veranderde' mensen te luisteren. Kees 'de boer' was geen 'veranderd' mens. Dat durfde hij van zich zelf bescijst niet zeggen.

In Mattheüs 25 vertelt de Here Jezus iets over het komende oordeel, hoe het er dan naar toe zal gaan. Dan worden de schapen door Hem gezet aan Zijn rechterkant en de bokken aan Zijn linkerkant. En tot de schapen zal de Koning dan zeggen: „Komt, ontvangt het rijk dat voor u gereed is, want Ik had honger en gij hebt Mij te eten gegeven, Ik had dorst en gij hebt Mij te drinken gegeven, Ik was vreemdeling en gij hebt Mij opgenomen, Ik was naakt en gij hebt Mij gekleed, Ik was ziek en gij hebt Mij bezocht...” En als de schapen dan zullen vragen, wanneer ze dat alles dan wel hebben gedaan, dan zal de Koning antwoorden: „Al wat gij hebt gedaan hebt voor een dezer geringsten van mijn broeders, hebt gij voor Mij gedaan...”

Aan dit verhaal van de Here Jezus heb ik veel moeten denken, nadat Kees 'de boer' is gestorven, bijna twee maanden geleden. Hij en zijn vrouw hebben hongerigen te eten gegeven (in de oorlog en ook daarna), ze hebben mensen in huis opgenomen (op weg van huis naar het kerkhof liep er één achter me), ze hebben naakten gekleed (de wijkverpleegster die jaren in het dorp was zou er wat over kunnen vertellen).

Jakobus zegt, dat ware vroomheid is: weduwen en wezen helpen in hun moeiten. Ware vroomheid is iets van de daad. Zonder het zelf te beseffen was Kees 'de boer' een man van christelijke daden.

Hij vond het niets bijzonders, hij deed het graag en als het eens ter sprake kwam, zei hij: „Stil, niet over praten...”

Kees 'de boer' en zijn vrouw hebben veel gesproken over het geloof. Ze hadden hun twijfels, hun moeiten om Gods beloften toe te eigenen. Vooral hij heeft ook veel getobd over het onder worden, over het ophouden met zijn bedrijf, over de dijkverzwaring waardoor zijn huis en schuren zouden moeten afgebroken, over zijn gezondheid die niet zo best meer was, over zijn vrouw die misschien alleen achter zou blijven.

Hij zei niet zo gauw, dat iets goed was. Maar op de zaterdag voor zijn sterven, toen hij naar het ziekenhuis in Den Bosch moest en hij wel begrepen moet hebben, dat dit zijn laatste reis naar Den Bosch zou worden – hij ging er elke week heen naar de veemarkt –, toen zei hij met zijn karakteristieke zware stem: „Het is goed!”

Het is goed!

Het wás ook goed, omdat God goed is. God is goed voor zondaren, Hij is goed voor mensen die vrijmoedig psalmzingend roemen en voor mensen, die de geloofsjubel er maar niet uitgeperst kunnen krijgen.

God is goed voor zondaren: voor mensen die op een rouwkaart of geboorteberecht roemend een tekst zetten en over Gods wil spreken en voor mensen, die Gods Naam bij zulke gelegenheden niet noemen durven.

God is goed en daarom kijkt Hij het hart aan!

Dat gold ook voor Kees 'de boer', die in zijn leven dingen deed vanuit een geloof dat hij zelf geen geloof durfde te noemen, dat hij moeilijk kon omschrijven, maar hij dééd die dingen wel en in de stal zong hij soms de psalmen die de zondag er voor in de kerk waren gezongen...

God is goed.

Dat geldt ook voor zijn vrouw, die het met dat 'zekere weten' ook niet zo gemakkelijk heeft. En als ik haar dit stukje laat lezen, zal ze haar hoofd wel droevig glimlachend schudden en zeggen: „Van Wijk, van Wijk, je kunt het wel mooi zeggen maar je kunt het allemaal toch niet begrijpen; dit had je nou niet moeten doen...”

God is goed.

Ook voor mensen die het mooi kunnen zeggen...

Kees 'de boer' is gestorven. Zijn vrouw kan niets meer aan hem kwijt en zijn paarden zullen zijn bekende stem nooit meer horen en zijn warme handen nooit meer voelen.

En over enkele maanden zullen de merries 'veulenen' zonder dat hij er bij is.

In Psalm 36 staat: „Gij wilt de mens, het dier, Heer, in Uw heil doen delen.”

Mens én dier.

God is ook goed voor paarden.

Noot

¹ Op 9 januari 1976 stond in 'Opbouw' het volgende artikel naar aanleiding van het overlijden van Kees 'de boer'. In verband met het overlijden van zijn vrouw enkele maanden geleden neem ik het nog eens op.

Persschouw

Europa

G.W. Marchal in 'De Karkesproake', kerkblad van de hervormde gemeente en gereformeerde kerk Hellendoorn:

„De laatste zondag voor mijn vakantie lezen we in de eredienst het verhaal uit Handelingen 16, de verzen 6 tot 10. Vanuit Europa klinkt de roep: kom over en help ons! Ik denk dat deze woorden opnieuw actueel zijn. Europa heeft een hoog ontwikkelde cultuur. Techniek en wetenschap staan vooraan op de wereldranglijst. Maar desondanks wordt het leven leger dan ooit. Er is geen gemeenschappelijke droom, geen gezamenlijk ideaal, geen gedeeld geloof. Er hangt een grauwsluier over alles en allen heen. Daarom blijft de Europese eenwording naar mijn besef een farce, een tragische klucht. Alles blijft los zand, egoïsme en nationalisme onder de dekmantel van grote woorden, die in wezen slagen in de lucht zijn. Alleen het heilig Evangelie kan ons genezen. Ik besef dat velen deze uitspraak zullen beschouwen als een stichtelijke punt die aan een ingewikkelde kwestie wordt gedraaid, als een wereldvreemde vlieger die niet opgaat.

Het zij zo! Ik raak steeds meer overtuigd van de zeggingskracht van de Bijbelwoorden. Ze hebben een lading, een uitstraling, waarbij al onze woorden als sloom en slap geleuter ontmaskerd worden. Het enige, dat mensen werkelijk kan helpen, is het Woord van onze God.”

Dit stukje troffen wij aan in de rubriek: 'KERKVENSTER' van de 'TWENTSE COURANT'. Deze woorden van Dr. Marchal spreken mij persoonlijk erg aan. Als je je in de Schriften verdiept komt de rijkdom van het Woord van de Geest op je af. Het Woord is betrouwbaar temidden van zoveel ijdele mensenwoorden. Het bevat een schat van wijsheid. Het biedt ook perspectief: „Toch overwint eens de genade, en maakt een einde aan de nacht” (Gez. 297 : 1 NLB).

Enschede.

O. Mooiweer.

P.J.van Kampen. Ede

Als vervolging komt

5. De Reformatie (slot)

Al weten we nog niet wat God over u heeft besloten, toch is het 't beste Hem uw leven over te geven om het te kunnen loslaten, wanneer het zijn wil is, op hoop tegen hoop, dat Hij dat nog zal sparen, voorzover Hij het nuttig acht voor uw heil.

God doet ons de eer aan, dat wij de merkten van zijn Zoon mogen dragen, die in de ogen van Hem en zijn heilige engelen veel eervoller zijn dan alle scepters en kronen van aardse vorsten, al mogen zij in het oog der mensen dan ook smaad en schande beteken.

Calvin in brieven aan ter dood veroordeelden

ook in later tijden

Vier maal hebben we ons in deze serie bezig gehouden met de Vroege Kerk. Wat hebben onze broeders en zusters die in de tijd zover bij ons vandaan staan gezegd en gedaan, als het ging over zoiets ernstigs als vervolging? In dit (voorlopig) laatste artikel wil ik graag dichterbij huis komen, zowel qua plaats als in de tijd. Daarom wil ik enige aandacht schenken aan uitspraken van de reformator Calvin. De keuze van Calvin is enigszins willekeurig. Er zijn in de geschiedenis van kerk en zending zo veel gevallen van ernstig lijden en vervolging te rapporteren dat men niet noodzakelijk voorbeelden uit de Hervormingstijd hoeft te kiezen. En er zijn bovendien zoveel interessante uitspraken te citeren dat we zeker niet per se bij Calvin hoeven uit te komen. Om een aantal persoonlijke redenen heb ik echter de tijd van de Hervorming gekozen.

Calvin schrijft aan veroordeelden

Van alle boeken die ik over Calvin heb gelezen is er wellicht niet een dat me uiteindelijk zo heeft geboeid als het boek van Pierre Benoit, *Calvin als Zielzorger*. In dat boek, dat uit de jaren '50 stamt, wordt vooral aandacht geschreven aan Calvin als brieven-schrijver en pastor. Wat zei of schreef Calvin, als hij te maken kreeg met mensen in nood, mensen die lijdten in hun leven kenden, mensen die in een situatie van ernstige verzoeking verkeerden, etc. In Benoits boek, dat ik uiteraard zeer ter lezing aanbeveel, is ook een hoofdstuk opgenomen over de correspondentie die Calvin voerde met mensen die op hun proces of terechtstelling wachtten. Kort iets over het kader waarin die correspondentie gezien moet worden. Calvin had in de stad Genève een Theologische Faculteit opgericht die aan mensen uit een groot deel van Europa de gelegenheid bood om zich in de studie van de Schrift te bekwamen. In een tamelijk

groot aantal gevallen moesten afgestudeerden clandestien naar hun eigen land terugkeren om daar in het geheim te werken aan de stichting van gemeenten van Gereformeerde signatuur. Door roomse overheden werd fel op deze mensen gejaagd en zo kon het gebeuren dat door verraad of om andere redenen teruggekeerde gereformeerde predikanten werden gearresteerd, in welk geval ze zonder uitzondering het leven lieten op brandstapel of schavot. En dat wisten ze tevoren! Wie de Inquisitie in handen viel had weinig illusies te koesteren aangaande zijn verdere leven op aarde...

Nu kwam het voor dat zulke mensen, die opgepakt werden, aan de oude leermeester in Genève een brief schreven om arrestatie en situatie te melden en op de een of andere manier bereikten die brieven kennelijk ook hun bestemming. En dat niet alleen, ze kregen normaliter van Calvin ook antwoord, dat hen door de overheden in hun gevangenis ongestoord ter hand gesteld werd. De exacte omstandigheden waaronder dat gebeurde weet ik niet, al zal daarover wel het een en ander bekend zijn. In Calvijn's zeer omvangrijke briefwisseling – er zijn ons vele honderden, zo niet duizende brieven van de Reformator overgebleven – is dus ook wel iets te bespeuren van zijn opvatting aangaande vervolging.

ontroerende uitspraken

De visie die steeds weer in Calvijn's brieven naar voren komt is dat in alle moeite en druk toch één ding overeind moet blijven staan: wij behoren Christus toe en Gods eer gaat boven alle andere overwegingen. Die diepe overtuiging is ook keer op keer in zijn briefwisseling terug te vinden. Benoit merkt op: "Deze brieven behoren tot de meest ontroerende, die wij van de reformator bezitten; hij werd als 't ware de zielzorger der martelaren. De tekst van deze oude brieven, nu bedekt door het stof van vier eeuwen, krijgt weer nieuwe leven, wanneer men zich de omstandigheden indenkt waaronder ze werden geschreven. Ze werden gelezen in de gevangnissen bij een kaars of bij het schaarse licht dat door een gat in de muur naar binnen viel; ze werden ontvangen door mensen in ketenen geklonken, maar er werd kracht uit geput tot op de brandstapel of op het schavot toe." Die moed hadden ze dan ook, vaak in opmerkelijke mate.

Toen de "vijf gevangenen van Lyon", vijf jonge mannen die door verraad waren opgepakt, op de brandstapel ter dood gebracht werden, was de aan-

sparing "houd moed, broeders" het laatste woord dat van hen werd vernomen.

Een ander, Richard le Fèvre, was gearresteerd en ook ter dood veroordeeld, maar hij was in hoger beroep gegaan en voor zijn nieuwe proces naar een andere stad overgebracht. Onderweg was hij door onbekende vrienden bevrijd, maar twee jaar later was hij opnieuw in de gevangenis beland. Hij werd in juli 1554 op de brandstapel verbrand. Tevoren had hij Calvin geschreven: "Ik wil u laten weten, dat ik hoop het pinksterfeest in de hemel te mogen vieren en in te gaan tot de bruiloft van Gods Zoon, als ik al niet eerder door mijn Heer en Meester word opgeroepen; maar ik ben bereid zijn stem te gehoorzamen, die zegt: Kom in, gij gezegende mijns Vaders, beërf het koninkrijk dat u is bereid van voor de grondlegging der wereld."

Meer voorbeelden zijn te geven van een voorbeeldig vertrouwen in God en een diepe bereidheid om Christus te volgen, ongeacht de kosten aan huis en haard, lijf en goed.

Als er dan bericht van Calvin terugkwam, valt op hoe teer en hoe ferm hij was, zowel het een als het ander. Hij was teer; de man die vaak bekend staat als rechtlijnig, onbuigzaam en hard, schreef en zei ook dit: "Wanneer wij onze naasten willen troosten in hun verdriet, moeten wij wel goed bedenken dat dit niet zo maar, haastig, kan gebeuren. Er zijn namelijk mensen, die dan maar één recept kennen, zonder erop te letten met wie zij te doen hebben." Ook schreef hij: "Om werkelijk bedroefden en beladenen te kunnen troosten, moet men niet een bijna bovenmenselijke moed opbrengen als van ijzer of staal, maar met diep medelijdend bewogen zijn. Een mens is eigenlijk nooit in staat een ander in zijn leed te troosten, tenzij hij zich indenkt in diens lijden, zich als 't waren in diens plaats stelt. Het is onmogelijk de juiste woorden te vinden om het lijden van de naaste te verzachten, als wij het niet zelf ook voelen en er ten diepste door zijn geraakt."

Gods eer gaat vòòr alles

Maar, ontroerd en bewogen als hij dan is, Calvin blijft bij de diepe overtuiging dat uiteindelijk alleen de eer van God telt. Dat blijkt uit brieven die hij schrijft aan mensen die in voorarrest zitten en op hun verhoor nog wachten. Benoit: "Voor alles raadt hij de gevangenen aan voorzichtig te zijn in hun antwoorden, op voorwaarde, dat deze voorzichtigheid werkelijk door Gods

Geest is ingegeven en niet door wereldse sluwheid en dat zij bescheiden en oprecht is." Het is in deze situatie niet ondenkbaar dat de griffier, die het verhoor op schrift zet, bepaalde dingen verdraait. In dat geval weet God echter wel wat de beklagde heeft gezegd. "Uw belijdenis wordt ongetwijfeld ook door God en zijn heilige engelen opgetekend." Overigens moeten ze op God blijven vertrouwen, want de belofte van bijstand van de Heilige Geest is hun gegeven. "Gij weet immers wie het is, die heeft beloofd mond en wijsheid aan de zijnen te geven, waar de tegenstanders niet tegenop kunnen."

In een andere brief, in ander verband geschreven, schrijft Calvijn: "Zelfs al was de hele wereld blind en ondankbaar, al scheen al uw moeite vergeefs, laat het u genoeg zijn, () dat God en zijn heilige engelen uw daden goedkeuren."

Opmerkelijk is daarbij dat Calvijn de mogelijkheid helemaal niet uitsluit dat ook hun ondervragers voor het ware verstaan van het Evangelie gewonnen kunnen worden. Degenen die straks voor verhoor door overheidspersonen zullen moeten verschijnen zijn daarom belangrijke getuigen van Christus. "Weest vooral bescheiden en zachtmoedig en probeert of ge hen niet kunt winnen, niet alleen om hen zachter tegenover u te stemmen, maar ook om hen tot gehoorzaamheid aan God te brengen."

trouw en gehoorzaamheid

Dan komt het aan op trouw en gehoorzaamheid in de gevangenis. Uiteindelijk is hun gevangenneming niet het gevolg van aardse of menselijke oorzaken alleen, maar God zelf "roept hen tot lijden en sterven om daarin getuigenis af te leggen van hun geloof. God zelf werpt hen als 't ware in de strijd en gebruikt hen om zijn waarheid gestand te doen; Hij voert hen aan zijn hand tot het martelaarschap." (Benoit) Dat alles is immers geïmpliceerd in het woord "Gods soevereiniteit". In de situatie waarin deze gevangenen verkeren gelden "onderwerping, aanvaarding en gehoorzaamheid" als de juiste houding tegenover de Gods leiding, in deze moeilijke omstandigheden. "Aangezien het Hem behaagt u zelfs tot de dood te gebruiken om voor zijn zaak te staan, zal Hij uw handen sterk maken in die strijd." Elders zegt hij: "Verheug u, dat gij met een goed geweten voor Gods zaak moogt staan, in de vaste hoop, dat Hij u kracht zal geven om te dragen wat gedragen moet worden." Dat zegt hij in een brief aan iemand die martelaar geworden is.

Een boeiende passage in een van zijn brieven gaat over de rol die je verbeelding kan gaan spelen bij eenzame opsluiting. Het is een passage die uit Solzenitsyns *Goelag Archipel* zou kunnen komen. Hij schreef aan een

zekere Matthieu Dymonet die op zijn terechtstelling zat te wachten: "De fantasie van de mens is een spookachtige werkplaats, waar allerlei vreemde voorstellingen worden gesmeed, die de ware rust verstoren, welke wij bezitten in de roeping van onze God. Maar God heeft beloofd de zijnen te zullen wapenen naar de mate, waarin zij door de boze worden aangevallen; verlaat u op Hem en vertrouw niet op wat in uzelf is."

kansen voor het Evangelie

Tenslotte in dit verslag van uitspraken van Calvijn nog een paar uitspraken in brieven aan mensen die weten dat ze binnen niet al te lange tijd terechtgesteld zullen worden. Als ze te horen krijgen dat hun gratieverzoek door de vorst is afgewezen gaat Calvijn hen niet uitvoerig beklaagen. Hij spreekt niet van een leven dat in de knop gebroken is, van alle beloften die nu niet vervuld zullen worden. Integendeel, hij spreekt over de kansen die de Evangelieverkondiging hebben zal, als zovelen verzameld zullen zijn om de terechtstelling bij te wonen. De terdoodveroordeelden hebben immers normaliter het recht om nog eenmaal openbaar te spreken. "God zal niet dulden dat ook maar een druppel van uw bloed vruchteloos zal worden vergoten", is zijn bemoediging aan een toekomstige martelaar. "Aangezien Hij u het voorrecht heeft verleend, dat er over uw boeien al wordt gesproken en het gerucht daarover overal is doorgedrongen, zal uw dood, in weerwil van de boze, zeker nog meer weerklank vinden, opdat Gods naam daarin verheerlijkt wordt." Evenzo zegt hij tegen een groep predikanten die samen de dood zullen ingaan: "Hoezeer op 't ogenblik de deur voor u gesloten is om door onderricht hen te troosten onder wie gij met toewijding werkzaam waart, toch zal het getuigenis, dat gij nu aflegt, niet nalaten vanuit de verte zijn werk te doen; God zal zorgen dat het veel verder doorklinkt dan ooit een menselijke stem kan reiken."

Zo komen we aan het eind van dit verhaal over Calvijn, en aan het einde van onze korte verkenning hoe in het verleden door Christenen over vervolging en martelaarschap is gedacht. Veel daarin staat vermoedelijk ver van ons af, wat op zich ook niet zo erg is. Als we echter bedenken hoe velen van onze broeders en zusters in andere landen, tijdgenoten en geloofsgenoten van ons, op dit moment ergens ter wereld moeten lijden omwille van de Naam van Christus, moeten we ook wel eens nadenken wat dat voor ons moet betekenen. De twintigste eeuw, die nu bijna is afgelopen, is de meest moordzuchtige eeuw van alle geweest! In geen enkele tijd ook zijn zovele medechristenen vervolgd, gefolterd of vermoord. Ook wij moeten zicht en toegang hebben tot de Bron van kracht die dezen tot in hun laatste uur heeft bijgestaan.

Boekbespreking

Een eeuw Christelijk Gereformeerd

Dr. W. van 't Spijker, Drs. J.N. Noorlandt, Ds. H. van der Schaaf (redactie): *'Een EEUW Christelijk Gereformeerd – Aspecten van 100 jaar Christelijke Gereformeerde Kerken' – Uitgave van J.H. Kok-Kampen 1992 – 348 pag. gebonden f 50,-*

Dit boek kwam pas later bij mij terecht met het verzoek het te recenseren. Daardoor mee is de bespreking ervan vertraagd. Het is een boek, dat volle aandacht verdient ook buiten christelijk gereformeerde kring. Uitvoerig wordt ingegaan op de geschiedenis van de chr. geref. kerken sinds 1892. De bekende kerkhistoricus Dr. W. van 't Spijker heeft daqt gedeelte voor zijn rekening genomen (p. 9-133). Uiteraard komen Afscheiding en Doleantie ook in onderlinge verhouding in een breed verband aan de orde. Van 't Spijker geeft een gedetailleerd overzicht van de ontwikkelingsgang der historie waarbij veel belangrijke gegevens worden aangereikt. Er waren er, die in 1892 meenden niet te moeten meegaan met de Vereniging. Zij vonden, dat het beginsel van de Afscheiding zo werd verloochend. Wij menen, dat het beter is te spreken van de aanleiding tot en de methode van de Afscheiding. Voorts past o.i. hier de term spiritualiteit beter dan beginsel] Wij zijn er nog steeds van overtuigd, dat in 1892 met alle zonden en gebreken gebouwd is aan de oekumenische kerk van Christus. Twee kerkgemeenschappen vonden elkaar rondom Schrift, belijdenis en D.K.O. Wij zijn het dan ook niet eens met wat Dr. van 't Spijker schrijft op pag. 33: "De geschiedenis heeft achteraf het onjuiste van de beslissing van de Amsterdamse Synode aangetoond. Na lange jaren van strijd kwam het in 1905 tot een compromis, dat echter gekenmerkt werd door een onhoudbaar dualisme, en dat op den duur niet in staat bleek om een kerkelijke eenheid werkelijk te bekrachtigen". Het blijft onze mening, ook na uitgebreide studie van de gereformeerde kerkgeschiedenis van de veertiger jaren, dat wanneer een generale synode niet op een fataal moment de pacificatieformule van 1905 had getransformeerd tot bindende leerspraak waarbij het vooral ging om het eerste gedeelte van genoemde formule, door Gods genade ondanks

een verschil in visie op Verbond en H. Doop de vrede in de kerken was bes- tendigd en een scheuring was voorko- men. Wij hebben overigens wel begrip voor de strijd tegen scholastieke denk- systemen zoals die gevoerd werd door hen, die 1892 niet konden meemaken. Zij legden de volle nadruk op een een- voudig leven uit de H. Schrift. Wij twij- felen dan ook niet aan de oprechtheid van hen, die in 1892 besloten christe- lijk gereformeerd te blijven. Maar aan de andere kant hebben de gerefor- meerde kerken bij alle moeite en strijd veel goeds ontvangen via de Schrift- beweging van de dertiger jaren met name. Het boek, dat we bespreken, ademt nergens een triomfalastische geest. En wij hebben ook de chr. gere- formeerden meer leren waarderen na de Vrijmaking en in de zestiger jaren. Zij hebben toch ook iets wat wij mis- sen. Een overaksentuering van het Verbondsmatige element in de predi- king heeft de Schriftuurlijke bevinding weggedrukt en het is te prijzen, dat ook in vrijgemaakte kring daarvoor weer meer belangstelling wordt ge- toond getuige o.a. het boek van Dr. C. Trimp 'Klank en Weerklank'. Aan het begin van allerlei samensprekingen bleek er van chr. gereformeerde zijde een bepaalde achterdocht te bestaan t.o.v. ons vanwege de veronderstelde wedergeboorte. Ik kreeg soms de indruk, dat men ons allemaal zag als een stelletje doorgewinterde Kuype- rianen. Hopelijk is die achterdocht na vele ontmoetingen in de loop der jaren verdwenen. Het is fijn, dat ondanks punten, die de zgn. toeëigening des heils raken, vooruitgang wordt ge- boekt in plaatselijke kontakten, die mee via kanselruil een bepaalde ge- stalte krijgt. Dr. J. van Genderen stelt voorts in zijn bijdrage terecht: "Als de kerk trouw is aan haar belijdenis, is het handhaven ervan geen formele aangelegenheid. De belijdenis vraagt altijd om een daadwerkelijk belijden" (p. 146). Je kudnt om de konfessie in de kerkelijke kontakten niet heen als je tenminste gereformeerd wilt blijven. Dr. W.H. Velema schrijft over: 'Kerk en verkondiging'. Hij geeft een waardevol overzicht van de ontwikkeling van de chr. geref. prediking. In de jaren der- tig en vooral daarna hebben predikan- ten, aldus Velema, meer oog gekregen voor de innerlijke samenhang van voortgang in de geschiedenis van de openbaring van Gods heil. (p. 163). Dr. W.H. Velema geeft duidelijk aan, dat in de prediking God Zelf tot ons komt en Zijn genade verkondigt aan zondige mensen. Die verkondiging roept om geloof en dient konkreet te zijn, gericht op het Koninkrijk Gods. Ze moet de gemeente toerusten om haar taak te kunnen vervullen in deze wereld. De chr. geref. kerken hebben verstaan, dat zending niet een zaak is van en- kele enthousiaste hobbyisten, maar opdracht van God aan het adres van de totale kerk. Dr. M. Drayer belicht het zendingswerk in breder verband. Wij kunnen helaas niet aan alle bijdra- gen aandacht schenken, maar vermel-

den, dat Ds. J. Brons schrijft over: Kerk en diakonaat. Ds. J. Jonkman over: Kerk en vormende activiteiten, Ds. K. Boersma over: Kerk en jeugd, Drs. J.N. Noorlandt over: Kerk en pu- bliciteit en Ds. H. van der Schaaf over: Kerk en toekomst. Alles bij elkaar interessant materiaal.

Wij willen tot slot nog even ingaan op wat Ds. J.H. Velema opmerkt in het hoofdstuk: Kerk en strijd, waarin hij ook zijn eigen kerkgenoten de kritiek niet spaart. Hij heeft het nl. over de identiteit van de chr. geref. kerken en geeft dan te kennen, dat die bestaat in de begeerte om Gods Waarheid naar Schrift en belijdenis te belijden, te beleven en te handhaven'. (p. 239). Ik denk, dat ook andere kerken van gereformeerde signatuur zich in deze formulering zullen kunnen vinden. Daarom acht ik deze omschrijving te beperkt. Het geheel wordt gekomple- teerd met een literatuurlijst en regis- ters. Wij hebben in dit geschrift te doen met een door Kok voornaam uitgegeven boekwerk, dat ons breed oriënteert omtrent het wel en wee van een kerkengroep, die ook vandaag zich weet te handhaven ondanks in- terne verschillen. Binnen de gerefor- meerde oekumene neemt zij een eigen plaats in. Daarom is het voor ons van enorm belang dit boek te lezen en te bestuderen. Dus: hartelijk aanbevolen!

Enschede

O. Mooiweer

Welke drie plaatsen uit de bijbel wor- den hier bedoeld? Achter de omschrij- vingen staan cijfers. Op de plaats van het cijfer wordt de letter van het ant- woord gezet. Succes.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18	19	20		
21	22	23	24	25	26					

1. Broer van Mozes. 1 20 12 5 2
2. Laatste boek van het oude testa- ment. 21 15 16 9 22 24 7 4
3. Plaats waar de bruid van Simson woonde. Richteren 14. 3 8 18 2 20
4. Vrouw van Abraham. 23 1 12 20
5. Eerste stad die door de Israëlieten werd ingenomen. 10 17 12 4 6 7 5
6. Naar welke zee kwamen de konin- gen uit het Oosten? Genesis 14:3. 14 5 25 3 14 11 9
7. David nam een getrouwde vrouw en liet haar echtgenoot sterven in de oorlog. Hoe heette deze man? 2 Sa- muël 11. 13 12 8 20
8. Welke koning liet Daniël in de leeu- wenkuil gooien? Daniël 6. 19 1 12 8 13 26

De oplossing van de vorige keer is:

1. Lea en Dina, 2. Jakob en Rebekka,
3. Hanna en Samuël, 4. Rachel en Benjamin, 5. Hagar en Ismaël en Sara en Isaak, 6. Mirjam, Mozes en Joché- bed, 7. Ruth en Obed, 8. Elisabeth en Johannes.

G. Wijkhuizen-van Vuuren

Martha

Mijn huis vol mensen,
verhit van het lopen
en U in hun midden,
vol van Gods Geest,

ik in de keuken,
bezweet en bestoven,
wil alles wel geven,
maar mis het feest.

Jeannette W.-S.

Gods leiding en lijden!

Vroeger dacht ik altijd dat jezelf in dienst van God stellen gelijk stond aan zelfverloochening, gelijk stond aan zelfopoffering, gelijk stond aan LIJDEN!

Dat ging dus niet op voor mij want ik was helemaal niet van plan om te gaan lijden. Het leven was veel te mooi, er waren teveel plannen die eerst nog verwezenlijkt moesten worden.

Absoluut als je bent met zo'n 18, 19 jaar, kun je je niet voorstellen dat er een andere weg is dan die van ja of nee.

Ik voelde me daar wel schuldig over. Als ik keek naar al die 'echt-gereformeerde' jongeren die, soms ietwat zalvend, hun 'leven aan de Here Jezus' gaven en ik hun misprijzen als het ware voelde, besloot ik soms toch de twijfel.

Ik wilde niet zo zijn als zij maar wat wilde ik wel! Al eerder beschreef ik hoezeer ik in die jaren buiten de gereformeerde boot viel. Ik wist niet zeker of ze het echt meenden, maar waren ze wel zo hypocriet als ik dacht. Het vervelende was dat er zo weinig christenen waren in wie ik mijzelf herkende. Onbewust zoek je daar toch naar. Je wilt graag omgaan met mensen die net zo reageren als jij, om dezelfde dingen kunnen lachen, dezelfde zaken ernstig willen nemen. Later heb ik die mensen trouwens wel gevonden maar in de jaren van mijn prille volwassenheid was er een gapend gat.

Hoe het niet moest zag ik bij studiegenoten die van de hand in de tand leefden, de ene relatie na de andere aangaand en daar ook niet gelukkiger van werden.

Maar wat moest ik doen zonder van mezelf een schijn-heilige te maken. Onlangs las ik het boek 'Door zijn hand', van Pieter van Kampen. Het gaat over Gods leiding in ons leven. (ook de subtitel van het boek) Hij vertelt daarin de levensverhalen van allerlei verschillende christenen die op de één of andere manier de leiding van God daadwerkelijk hebben ervaren en erkend. Om dat laatste gaat het natuurlijk want in elk mensenleven dat in het teken van het geloof staat, zal God zich ook daadwerkelijk laten zien. Het bracht me tot het bespiegelen van mijn eigen leven. Soms lijken er in je leven van die wonderlijke 'toevallighe-

den' te zitten. Mensen die op je weg komen, omstandigheden die zich voordoen. In die jonge jaren liet ik de dingen als het ware gebeuren, ik zag er geen tekenen van God in. Naarmate het leven vorderde en de levenswijshouding groeide, begon ik er meer open voor te staan.

Eén gevaar bespeur ik wel, het komt ook in het boek een beetje naar voren, nl. de 'overgeestelijkheid'. Het werkelijk in alle dagelijkse dingen beslissingen uitstellen, eerst in gebed, eerst afwachten of er wel echt een teken van God komt en dan in feite je handelen uitstellen. Eén voorbeeldpersoon in het boek leefde mij een beetje teveel op die toer. Ik bespeur dan irritatie, kom op, ga eerst maar eens aan het werk, denk ik dan. Als je eenmaal een bepaalde keuze hebt gemaakt en daarmee bezig gaat, merk je snel genoeg of je op de goede weg bent.

De 'bid en werk' types spreken mij dan het meest aan. Praktisch ingestelde mensen die doen wat op hun weg komt en om Gods hulp bidden om die weg te blijven zien en hun talenten daar ook te kunnen gebruiken. Af en toe kom je dan a.h.w. op een tweeklomp waarbij het gaat om een nieuwe keuze, een andere richting. Ik denk dat dat bij mij ook gebeurd is. Van het zomaar leven werd mijn leven geleidelijk doelgericht, ook Godgericht. Het krijgen van kinderen heeft daar in belangrijke mate toe bijgedragen. Je wilt voor jezelf duidelijk vaststellen wat je wel en niet wilt overbrengen. Zo formuleer je steeds meer je eigen normen en waarden.

Dat is natuurlijk ook de vraag waar jongeren zich voor gesteld zien. De één zal sneller dan de ander tot een keuze (kunnen) komen. Sommige mensen zijn daar zelfs een groot deel van hun volwassen leven mee bezig en soms komt het er nooit echt van. Maar volgens mij is de tienerleeftijd toch de moeilijkste periode wat het geloof betreft.

Het kindergeloof is verdwenen, de simpele overtuiging dat alles zo is als je ouders je zeggen, dat alles zo is als het in de Bijbel staat. Het is voortdurend: waarom dan, hoe dan, hoe kan dat nou, is het wel zo, stel je eens voor dat... Ik hoorde onlangs een prachtige lezing van Wim de Knijff (van Ronduit tv) over de relatie ouders-jongeren nu. Net als vroeger blijven opgroeiende kinderen hun ouders nodig hebben, al lijken ze veel onafhankelijker dan vroeger.

Kon je je vroeger eenvoudig op je gezag als ouder beroepen, nu ligt het subtieler. De jongere wil een voorbeeld, een voorlezer. Hij wil vooral iemand die doet wat hij zegt en staat voor zijn overtuiging. Hypocrisie valt in deze tijd nog sneller door de mand dan vroeger.

Als je op jonge leeftijd tot de conclusie komt dat God volgen alleen maar lijden inhoudt, allerlei dingen moeten opgeven, dan duurt het veel langer voor je tot een positieve keuze komt. Dat is ook het punt waar veel jongeren

de kerk en het geloof de rug toekeren. Dat dat bij mij niet gebeurd is mag dus gerust aan Gods hand worden toegeschreven.

Maar wel jammer omdat je soms een aantal jaren 'mist'. Ik had het wel fijn gevonden als ik wat eerder wat zekerder was geweest. Ik wil hier dan ook pleiten voor veel geduld en liefde voor de 'probleemjongeren' van nu. Misschien zijn zij vaak degenen die het meeste nadenken, het meeste bezig zijn met de waarden van het Koninkrijk.

Wilna Smienk van 't Hul

Ned. Geref. Kerk van Utrecht

Op 4 september a.s. zal drs. W.G. Rietkerk zijn intrede doen in de Gemeente, na bevestiging te zijn door ds. M.R. van den Berg.

De bevestiging vindt plaats in de morgendienst om 9.30 uur in de Jeruzalemkerk, Troosterlaan 65 Utrecht.

Ned. Geref. Kerk van Arnhem

Candidaat J. van 't Hof heeft het parttime-beroep, dat in samenwerking met de Chr. Geref. Kerk aldaar, op hem werd uitgebracht, aanvaard.

Ned. Geref. Kerk van Heemstede

Ds. P. Kurpershoek, predikant van de gemeente Assen, heeft het door de kerkeraad op hem uitgebrachte beroep aanvaard.

Ned. Geref. Kerk van Nede

Candidaat J. Schouls heeft het door de kerkeraad op hem uitgebrachte beroep aanvaard.

Ned. Geref. Kerk van Ede

Op zondag 18 september a.s. start de NGK Ede een wijkgemeente in Veenendaal, voorlopig alleen voor de middagdienst.

Ned. Geref. Kerk van Dalfsen

Ds. J. van Atten zal op zondag 28 augustus a.s. in de morgendienst afscheid nemen van de Gemeente.

Ds. G. Jansen, emeritus-predikant van de kerk van Amsterdam-Tuinstdeden ZW. overleden

Op 78-jarige leeftijd is onlangs ds. G. Jansen, emeritus-predikant van de kerk van Amsterdam-Tuinstdeden ZW overleden. Hij werd in 1941 bevestigd als predikant van de Geref. Kerk van Ten Post, waar hij de kant van de Vrijgem. Geref. Kerken van Zuidlaren (1945), Leeuwarden (1948) en Amsterdam-W (1955). In de zestiger jaren werd hij met zijn gemeente, de classis Amsterdam en de particuliere synode van Nrd. Holland buiten het kerkverband van de VGKn. gezet. Hij genoot grote bekendheid binnen de VGKn. door zijn boekje 'De feitelijke toedracht', waarin hij het handelen van de geref. synode in 1944 analyseerde en veroordeelde.

In de zestiger jaren keerde hij zich met kracht tegen de onrechtmatige schorsing van ds. A. van der Ziel, predikant van de VGK Groningen-Zd., middels de brochure 'Aanvaardt elkan-der'. Om zijn keuze werd hij niet aanvaard als afgevaardigde op de vrijgemaakte synode van Rottredam-Delfshaven. Hoewel hij niet geheel achter de mening van ds. Van der Ziel stond bleef hij zich in woord en geschrift verzetten tegen zijn schorsing en de koers van de vrijgemaakte kerken in die tijd. „Ik wil niet schuldig zijn aan onrecht in de kerken, al zal ik mijn verder leven droog brood moeten eten”, aldus de predikant. Ds. Jansen heeft veel aan de kerkstrijd geleden en dat heeft veel van zijn krachten ge- vergd, zodat hij mede daarom in 1976 genoodzaakt was om vervroegd eme- ritaat aan te vragen. Enkele publica- ties van ds. Jansen zijn: 'Een nieuwe leer', 'Een mislukt pleidooi', 'De lijn van de Afscheiding verlaten' en 'Is Christus gedeeld?'. Ds. Jansen was zeer gehecht aan het 'gereformeerd belijden', hoewel hij zich sterk verzette tegen het confessionalisme. Op een vergadering in de zestiger jaren tij- dens het conflict in de VGKn. zei hij eens: „Ik ben gehecht aan de gerefor- meerde belijdenis maar om kerk van Christus te zijn heb je in feite meer dan genoeg aan Gods Woord!”

Geestelijk winnen c.a.

'Geestelijk winnen' thema derde ge- bedssamenkomst van het gerefor- meerd appèl

Op 27 augustus a.s. belegt het Gere- formeerd Appèl zijn derde gebedssa- menkomst in Amersfoort. Dit jaar is gekozen voor het thema 'Geestelijk winnen', waarmee uitgedrukt wil wor- den dat de zaak van de kerkelijke een- heid bevorderd wordt wanneer gere- formeerden geestelijk naar elkaar toegroeien. Deze groei is een vrucht van de Heilige Geest.

In de verschillende bijdragen zal daarop de aandacht worden gevestigd. Ds. E.A. de Boer zal ingaan op de noodzaak van verootmoediging, prof. E. Schuurman spreekt over onze rela- tie met God en met elkaar en prof. J.W. Maris zal iets zeggen over het gewicht van de traditie en de weg naar de toekomst. De meditatie zijn inleidin- gen op het gebed, dat ook op deze avond weer centraal staat.

De vrijgemaakte-gereformeerde, chris- telijke gereformeerde en nederlands- gereformeerde kerkeraden zijn dit jaar weer opgeroepen om op zondag 28 augustus in de eredienst voor de zaak van de kerkelijke eenheid te bidden. Evenals voorgaande jaren verwachten de organisatoren weer een volle kerk met belangstellenden uit het gehele land. Bij de vorige gebedssamenkom- sten waren telkens ca. 450 aanwezigen. De samenkomst wordt gehouden in de Kandelaarkerk, Heiligerberger- weg 64 te Amersfoort en begint om 20.00 uur.

De contactgroep van het Gerefor- meerd Appèl is momenteel met een bezinning bezig over verdere aktivitei- ten in de toekomst. In ieder geval zal worden doorgegaan met het versprei- den van een doorgeefbrief en de orga- nisatie van de jaarlijkse gebedssa- menkomsten.

Nadere inlichtingen te bevragen bij B.P. Vreugdenhil, tel. 03462-64697.

wordt in de Veluwehal in Barneveld de jaarlijkse CLK-Boekenbeurs gehou- den. Deze grootste beurs voor het christelijke boek in het Nederlandse taalgebied wordt voor de zeventiende keer georganiseerd door het Christe- lijke Lektuurkontakt.

Onder de 70 standhouders bevinden zich tientallen uitgevers die hun nieuwe en bestaande boeken presen- teren. Anderen bieden branchever- wante artikelen aan, zoals geluidsdra- gres, computerprogramma's, wens- kaarten en dergelijke. Voor bezoekers is de beurs een unieke gelegenheid om rechtstreeks in contact te komen met de 'mensen achter de boeken', zoals uitgevers, auteurs en illu- stratoren.

Naast de gewone beurs zal de ver- maarde antiquairenbeurs in de bijzaal weer duizenden bezoekers trekken. Verder zijn er drie exposities te be- zichtigen:

- Een grote maquette van de taber- nakel, uitgeleend door het Nederlands Bijbelgenootschap
- een foto-expositie over het bewer- ken van huiden, gemaakt door Neder- lands enige perkamentmaker, Henk de Groot.
- materiaal van de tentoonstelling 'Rekkelijk of Precies', afgestaan door Rijksmuseum Het Catharijneconvent in Utrecht.

De boekenbeurs is geopend van 10.00-17.00 uur, de toegang is gratis. Er is opvang voor baby's en iets oudere kinderen.

De Veluwehal is gemakkelijk bereik- baar: slechts vijf minuten lopen van het NS-station Barneveld-Centrum. Rondom de hal is veel parkeergele- genheid.

Onder andere(n)

Opbouw- en toerustingsdag van de vereniging 'De Christenvrouw'

Deze dag wordt gehouden:

Datum: dinsdag 13 september 1994 te Ede.

Plaats: Bethel-kerk, Tooroplaan 133. plm. 7 minuten lopen vanaf het NS-Station.

Spreker: Prof.dr.C. Graafland te Gouda.

Onderwerp: 'Wandelen met God'.

Aanvang: 10.15 uur.

Iedereen is hartelijk welkom. De toe- gang is vrij. (collecte)

De koffie staat klaar!

Inlichtingen secretariaat: Leliestraat 6, 9481 CJ Vries

Telefoon 05921-41675.

Christelijk Lektuur Contact (CLK)

Op D.V. zaterdag 10 september a.s.

*Geniet van het leven
samen met de vrouw van wie je houdt,
elke dag van je vluchtig leven,
dat God je gegeven heeft op aarde.*
Pred. 9:9

19 augustus 1994

Voor ons een gedenkwaardige datum.
Toen was het namelijk 40 jaar geleden, dat wij trouwden.
En u kunt het geloven of niet: we hebben er nog geen moment spijt van gehad. Wat hebben wij mogen genieten: van elkaar, van onze kinderen en kleinkinderen. Van onze familie, de vrienden en bekenden die op onze weg kwamen. Van de schoonheid van de schepping, van zoveel mooie en goede dingen van het leven.

Wij vieren dit in familiekring.

Wanneer u iets zou willen geven (wij hebben alles wat we nodig hebben en nog veel meer), dan zouden wij graag willen dat u een gift stuurt aan de Stichting Kuria te Amsterdam.
Deze stichting zet zich in om terminale patiënten, die niet langer thuis kunnen worden verpleegd, in hun laatste levensfase een tehuis aan te bieden met volledige verzorging.
Het bankrekeningnummer is 44.59.65.495, of Postbank 8377.
Vermeldt s.v.p. bij mededelingen: "Deko".

Gerard en Willie van der Kooij-Dee
Biezen 3
2992 VA Barendrecht

*Vreugde vinden die schuilen bij U;
Door de eeuwen heen gaat hun jubel.*
(Psalm 5 : 22)

Vol van dank en vreugde zijn wij bij de geboorte van

MARIA HENRIKE (Maartje)

Freddy Gerkema
Judith Gerkema-Mudde
Rieneke

5 augustus 1994
Briljantstraat 75, 9743 NC Groningen. Telefoon 050-712412

Huisarts in het oosten van het land zal over enige tijd zijn stadspraktijk neerleggen.

Wij zoeken een collega, die na een periode van associatie, deze wil overnemen.

Reacties en informatie gaarne richten aan
Nedag Grafisch bedrijf t.a.v. bedrijfsbureau
onder nr. 17-03.

„Mijn genade is U genoeg”

Intens verdrietig delen wij U mede, dat vandaag is ontslapen in haar Heer en Heiland mijn lieve vrouw, onze lieve zorgzame moeder, oma en schoondochter

TO WAANDERS

in de leeftijd van 68 jaar
eerder gehuwd met Aat Stouthandel

Veenendaal	N.C. Peeneman
Doorn	Ineke en Gert Grakist-Stouthandel
	Willemijn en Geertjan Rietkerk
	Aernout en Marjon
Arnhem	Nico en Toos Stouthandel-van
	Kalsbeek
	Liesbeth en Marieke
Vlaardingen	M.A. Stouthandel-Rocourt
Opheusden	Hans en Betty Pieneman-Delfsma
	Jelle
Leiderdorp	Dien en Bram Wijnmaalen-Peeneman
	Sebastiaan en Vincent
Veenendaal	Nico en Kees Peeneman
Arnhem	Tonny Peeneman
Meppel	Anja van Ek en Marten Bearda

Veenendaal 9 augustus 1994
3904 HG P.H. van Rijnstraat 39

Dankbaar zullen wij blijven denken aan de lieve warme vriendschap waarmee onze vriendin

TO PEENEMAN-WAANDERS

ons jaren lang heeft omringd.
Trooste de Heere haar man, kinderen en allen die To nu moeten missen.

Arnhem, augustus 1994

DUWARTJE en JO AMPTMEIJER
en kinderen

In zijn Heer en Heiland is ontslapen, mijn lieve man, onze zorgzame vader, grootvader en overgrootvader

WIEGER KNOL

in de leeftijd van bijna 75 jaar.

N. Knol-van der Wel
Jaap en Marieke
Cees en Riet
Pim en Corrie
Ries en Herma
Gera en Fred
Marianne en Jan
Nelleke en Ad
Klein- en achterkleinkinderen

4 augustus 1994
Voermanstraat 77, 4204 RD Gorinchem

De begrafenis heeft inmiddels plaatsgevonden.